

Nr 188.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket; given Stockholms slott den 5 mars 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Sammanfattning.

1. Lantbruksstyrelsen föreslås även framdeles skola förmedla lån ur jordbrukets maskinlånefond till hushållningssällskapen, vilka i sin tur utlämna lån till olika kategorier av maskinhållare för anskaffning av jordbruksmaskiner avsedda att användas gemensamt av flera lantbrukare.

2. Lån från jordbrukets maskinlånefond skall få lämnas dels till inköp av maskiner, avsedda för maskinhållning, dels för förvärv eller uppförande av för maskinhållningen avsedd byggnad. Däremot skall lån ur denna fond ej vidare utlämnas för inköp av tvättmaskin.

3. Hushållningssällskap bör i egen regi kunna bedriva maskinhållning och erhålla lån ur jordbrukets maskinlånefond.

4. Maskinlån förordas som hittills uppgå till 80 procent av maskinernas anskaffningskostnad. Dock skall för anskaffande av maskiner, som avses för nyodling, stenröjning, dikning eller andra till den inre rationaliseringen hörande arbeten, lån kunna uppgå till hela anskaffningskostnaden.

5. I regel skall maskinlån icke utlämnas till lägre belopp än 500 kronor. Dock bör det vara lantbruksstyrelsen obetaget att i särskilda fall medgiva undantag.

6. För maskinlån föreslås en enhetlig återbetalningstid av åtta år mot nuvarande lägst fem och högst åtta år. För byggnadslån anses tio års amorteringstid böra gälla.

7. Det bör vara låntagare obetaget att när som helst under återbetalningstiden återbetala oguldet belopp å lån utan att bidragsrätten förloras.

8. Bidragsprocenten för lån för maskinhållning föreslås höjd till 25 procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp mot nuvarande 20.

9. Bidrag avses skola lämnas även i det fall maskinhållare icke erhållit lån från maskinlånefonden, därest han underkastat sig redovisningsskyldighet och kontroll i samma ordning som låntagare, vilken erhållit maskinlån.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket och anför därvid följande.

Inledning.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställdan föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1948/49 beräkna dels till Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond ett förslagsanslag av 225 000 kronor (IX. H. T. p. 94), dels ock till Jordbrukets maskinlånefond ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor (bil. 30: kapitalbudgeten: Jordbruksdepartementet, p. 5).

Jag torde nu ånyo få anmäla dessa frågor.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 7 juni 1946 tillkallade jag utredningsmän för att i enlighet med angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående ordnandet av maskinhållarverksamheten inom jordbruket. Utredningsmännen, som antagit benämningen 1946 års kommitté för jordbrukets maskinhållning, ha utgjorts av agronomen S. Janson, Moholm, tillika ordförande, chefen för jordbrukstekniska institutet, ingenjören N. H. Berglund, Uppsala, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren J. N. Jonsson, Fjäle, Bollnäs, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören B. E. A. Karlsson, Stuvsta, ombudsmannen R. Lindberg, Krylbo, samt ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Hj. R. Nilson, Spånstad, Aled.

Kommittén, som vid behandlingen av vissa frågor biträtts av särskilda experter, har den 26 november 1947 avgivit betänkande angående jordbrukets maskinhållning (SOU 1947: 83).

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott,

statens biltrafiknämnd, Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund och Svenska lantmännens riksförbund samt Kooperativa förbundet.

Innan jag närmare går in på utredningens förslag och de däröver avgivna yttrandena, torde jag få lämna en redogörelse för nu gällande bestämmelser på området. Dessa, som meddelats i kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 401) angående lån från jordbrukets maskinlånefond med däri genom kungörelserna nr 404/1944 och 397/1945 vidtagna ändringar, innebära i huvudsak följande.

Från jordbrukets maskinlånefond må statslån tilldelas hushållningssällskap för utlämnande till enskild person eller sammanslutning av lån för anskaffande av jordbruksmaskin eller tvättmaskin, som avses skola användas gemensamt av flera jordbrukare. För inköp av tvättmaskin må dock lån utlämnas även om andra personer än jordbrukare avses skola delta i maskinens användning under villkor att antalet anmälda deltagare i maskin-användningen till minst 80 procent utgöres av jordbrukare. Lån må i allmänhet icke beviljas till högre belopp, än som motsvarar 80 procent av köpeskillingen. Därest maskinen emellertid är avsedd att användas för sådan verksamhet som avser komplettering av ofullständiga jordbruk, såsom nyodling och stenröjning, må dock lån under viss förutsättning utgå intill hela köpeskillingen.

Återbetalningstiden för lån ur fonden må bestämmas till minst fem och högst åtta år. Ränta utgår enligt kungörelserna nr 936 och 937/1943 efter viss av Kungl. Maj:t för varje budgetår fastställd normalränta, som för närvarande utgör fyra procent.

Lantbruksstyrelsen må på framställning av hushållningssällskap bevilja låntagare bidrag till låns återbetalning med belopp, motsvarande 20 procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp. Såsom förutsättning för dylikt bidrag gäller, att övrig del av låneskulden jämte upplupen ränta vederbörligen betalats, att den gemensamma maskin-användningen utövats på ändamåls-enligt sätt samt att minst sextiofem procent av den åkerareal, som innehaves av de jordbrukare vilka deltagit i maskin-användningen, tillhöra brukningsdelar med högst tjugo hektar åker. Från sistnämnda förutsättning äger emellertid lantbruksstyrelsen möjlighet att medgiva undantag.

Lantbruksstyrelsen må jämväl utlämna bidrag med tjugo procent, dock högst sexton procent av köpeskillingen, för återbetalning av lån, som för motsvarande ändamål upptagits i enskild kreditinrättning. Ansökan om sådant bidrag skall göras hos lantbruksstyrelsen i samband med att lån sökes hos den enskilda kreditinrättningen. För utbetalning av bidrag gälla samma förutsättningar som för utbetalning av bidrag till lån, vilka utlämnas av hushållningssällskapen.

Sammanfattning av betänkande om jordbrukets maskinhållning.

Allmänna synpunkter.

I betänkandet redogöres till en början för lånerörelsens hittillsvarande omfattning, varvid det konstaterats att denna varit tämligen ringa. Under de nio år maskinlånefonden varit upplagd ha blott 6 091 lån till ett belopp av 14 186 131 kronor utlämnats. Genomsnittet per lån är 2 329 kronor. Som jämförelse nämnes, att enligt en utredning, som grundar sig på uppgifter från tillverkare och importörer av lantbruksmaskiner, uppgick totala försäljningsvärdet för sådana maskiner och redskap, vilka kunde användas gemensamt och till vilkas anskaffning lån ur jordbrukets maskinlånefond således kunnat utlämnas, år 1945 till 68 miljoner kronor. Det belopp, som samma år utlämnades från jordbrukets maskinlånefond, uppgick till 2,6 miljoner kronor, vilket motsvarar blott 3,8 procent av försäljningssumman.

Genom en rundfråga till hushållningssällskapen har kommittén sökt utröna dessas erfarenheter av låneförmedlingen och har härvid funnit att sällskapen voro i stort sett tillfredsställda med rådande ordning. Härom anföres i betänkandet bland annat följande:

I åtskilliga fall ha önskemål om ändring av lånebestämmelserna rörande arealgränserna framförts. Vidare betonas starkt betydelsen av att fasta former för maskinhållningen skapas; för närvarande uppges den i åtskilliga fall sakna organisatorisk stabilitet. Likaså framhålles önskvärdheten av intensifierad upplysningsverksamhet. I allmänhet anses, att räntefoten bör sänkas trots den fördel, som möjligheten till bidrag utgör.

Det ojämförligt största antalet lån har enligt undersökningar, som företagits av kommittén, utlämnats till enskilda maskinhållare, vilket anses delvis bero på att någon av delägarna i ett maskinbolag brukar ställa sig som låntagare och de övriga som borgensmän. Denna ordning har också uppmuntrats av åtskilliga hushållningssällskap. Kommittén påpekar i detta sammanhang, att centralföreningar, konsumtionsföreningar, maskinfirmor och liknande företag på sistone startat maskinhållning, ehuru denna rörelse hittills blott erhållit mindre omfattning. Om maskinhållningens bedrivande lämnas i betänkandet följande sammanfattning.

Antalet gårdar, som anlitat en och samma maskin, har i hög grad varierat, beroende dels av det maskinslag som kommit till användning, dels av de landsändar, där maskinhållningen förekommit. En traktor kan nämligen användas gemensamt av större antal jordbrukare än en självbindare. I södra och mellersta Sveriges tät befolkade jordbruksbygder kan ett större antal jordbrukare gå samman om en maskin än vad fallet är i gles befolkade landsändar.

I allmänhet har maskinhållningen drivits i liten skala. Först på senare år ha verkliga maskinstationer uppstått, men deras antal är alltjämt litet. Maskinstationernas verksamhetsområde har varierat inom tämligen vida gränser men har för en station med 2 å 3 traktorer vanligen uppgått till 1 å 2 mil runt stationsorten. I regel ha stationernas maskiner använts betydligt längre

tid per år än vad som kunnat ske på en mindre gård med dennas begränsade möjligheter att effektivt utnyttja maskinparken.

Taxorna ha vanligtvis varit låga. Att verksamheten det oaktat kunnat hållas i gång och kunnat anses lönande beror i åtskilliga fall på att maskinhållningen drivits av lantbrukare, som anskaffat maskinerna för eget bruk men sett en utväg att genom maskinhållning åstadkomma bättre förräntning, även om låga taxor hållits.

Behovet och förutsättningarna för vidgad maskinhållning.

Till följd av bristen på arbetskraft inom jordbruket finnes enligt kommittén anledning att i ökad omfattning använda arbetssparande maskiner. Det mindre och medelstora jordbrukets mekanisering motverkas dock, framhåller kommittén, av ett flertal faktorer. Den erforderliga kapitalinsatsen är sålunda för stor för att mindre och medelstora jordbrukare var för sig skola kunna göra den. Åkrarna äro icke i erforderlig grad befriade från jordfasta stenar, vilket försvårar och i vissa fall omöjliggör maskinanvändningen. Ett flertal olika maskiner erfordras på varje gård. En liten gård behöver i stort sett samma maskiner som en stor; skillnaden är enligt kommittén i huvudsak den, att en liten gårds maskiner kunna ha lägre avverkningsförmåga och följaktligen vara mindre. Eftersom väsentliga delar av en maskin måste vara desamma, oberoende av storlek, blir dock skillnaden i pris mellan en stor och en liten maskin i många fall ringa. De flesta maskiner och redskap, påpekar kommittén vidare, kunna på små gårdar användas i effektivt arbete blott mycket kort tid årligen, varigenom de fasta kostnaderna måste fördelas på ett litet antal timmar och maskinkostnaden per timme effektivt arbete och därmed också per avverkad enhet bli förhållandevis hög.

Till följd av bl. a. anförda omständigheter kommer enligt kommittén behovet av maskinhållning att öka, ty endast om denna väsentligen utvidgas, kan det mindre jordbruket följa med i utvecklingen. Avgörande för om en lantbrukare med ekonomisk fördel skall kunna anlita maskinhållare för att frigöra manuell arbetskraft är emellertid icke blott maskinhållarens taxor utan också om lantbrukaren för andra produktiva ändamål kan tillgodogöra sig den arbetskraft, som frigöres. Det av maskinhållaren utförda arbetet medför alltid ett penningutlägg, och lantbrukaren måste på annat sätt få in motsvarande belopp, därest icke maskinarbetet skall medföra en utgiftsökning för honom.

Genom en särskild undersökning har kommittén sökt utreda bl. a. vid vilken gårdsstorlek det blir fördelaktigare att hålla egna maskiner framför att anlita maskinhållare. Av denna utredning framgår, att det i regel blir billigare att på gårdar med upp till 30 hektar åker anlita maskinstation framför att hålla egna maskiner. Den lantbrukare, som anlitar en maskinstation, får därutöver tillgång till en betydligt allsidigare sammansatt maskinpark än han själv skulle kunna sätta upp för eget bruk. Därigenom kommer enligt kommittén gränsen för maskinhållningens ekonomiska lön-

samhet att avsevärt skjutas uppåt. Om som normalt räknas, att jordbruk med upp till 30 hektar åker med ekonomiskt utbyte skola kunna medverka i en maskinstation, innebär det, att två tredjedelar av landets åkerareal, nämligen den som tillhör gårdar med 2—30 hektar åker, har ekonomiskt utbyte av att maskinstationssystemet allmänt genomföres.

Målsättningen för maskinhållningens vidare utveckling.

Kommittén uttalar, att lantbrukarna i alltför liten utsträckning ha uppmärksammat maskinhållningens möjligheter och att det är en samhälls-ekonomisk angelägenhet av stor betydelse att maskinhållningen stimuleras. Staten bör i detta syfte genom relativt rikliga lån och bidrag främja dess utveckling. Stödet bör främst syfta till att hjälpa lantbrukaren att så organisera maskinhållningen, att den blir på lång sikt ekonomiskt lönande, även om statligt bidrag icke utgår. Det är icke nödvändigt, framhåller kommittén vidare, att maskinhållningen för all framtid upprätthålles genom statligt stöd av ena eller andra slaget. Syftet bör vara att allsidigt stimulera en effektiv maskinhållning såsom ett väsentligt led i jordbrukets rationaliseringsprocess. Givet är, att statens åtgärder på detta område liksom på andra jordbrukets rationaliseringsområden bör syfta till att göra jordbruksdriften bärkraftig utan statligt stöd. Statens bidrag bör betraktas som organisationsbidrag, vilka skola utgå endast under den övergångs- och omdaningsperiod, i vilken jordbruket för närvarande befinner sig.

Då maskinhållningens möjligheter att förbilliga maskinanvändningen för den enskilde jordbrukaren till stor del sammanhånga med dess organisation, är därför enligt kommittén de frågor, som måste lösas för att åstadkomma en ändamålsenlig maskinhållning till stor del av organisatorisk art. För att nå gott resultat erfordras, att låne- och bidragsverksamheten kombineras med rådgivning och kontroll. Genom det beslut om inrättande av maskinkonsulenttjänster vid hushållningssällskapen, som fattades av 1947 års riksdag är, framhåller kommittén, frågan rörande den lokala rådgivningen och kontrollen löst.

Maskinhållningens organisation.

Kommittén har ingående diskuterat maskinhållningens företagsformer och framhåller, att maskinhållning även i framtiden torde komma att drivas i mindre skala, beroende på lokala förhållanden eller på deltagande lantbrukares egna önskemål. Emellertid böra i de fall förutsättningar härför finnas större företagsenheter för maskinhållning, s. k. maskinstationer, organiseras. Därvid kunna olika företagsformer tänkas. Kommittén nämner enskilda personer och enskilda firmor, konsumentkooperativa sammanslutningar, hushållningssällskapen, jordbrukets ekonomiska föreningar och sammanslutningar bildade särskilt för maskinhållning. Kommittén understryker betydelsen av sammanslutningar, bildade särskilt för maskinhållning, i vilka intresserade jordbrukare inträda som medlemmar.

Då maskinhållning, enligt vad kommittén uttalar, rätt väl ansluter sig till den verksamhet, som bedrivs av till Svenska lantmännens riksförbund anslutna organisationer, och man kan vänta att maskinhållning, som startats i en centralförenings regi, mötes med förtroende från berörda lantbrukare, har kommittén till särskild behandling tagit upp frågan om samarbetet mellan de s. k. centralföreningarna och maskinstationerna samt framlägger en plan för detta samarbete.

Kommitténs förslag har på denna punkt i stort sett följande innebörd.

De lantbrukare, som önska anlita en maskinstation, böra för ändamålet bilda en ekonomisk förening u. p. a. Föreningen bör ha till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa lämpliga maskiner och redskap och med dessa åt medlemmarna utföra maskinarbete och bedriva annan därmed förenlig verksamhet. Till medlem bör kunna antagas en var jordbrukare inom föreningens verksamhetsområde, som förbinder sig att följa föreningens stadgar och beslut samt skäligen kan antagas komma att som medlem främja föreningens verksamhet.

Mellan en maskinstation och centralföreningen bör upprättas ett kontrakt. Enligt detta torde centralföreningen och maskinstationsföreningen förbinda sig att i samverkan arbeta för en planmässig och ändamålsenlig utveckling av formerna för maskinhållningen inom sina områden. Centralföreningen torde böra förbinda sig att teckna borgen för maskinstationsföreningens lån från jordbrukets maskinlånafond till ett i kontraktet fixerat belopp. Den torde vidare böra äga pröva omfattningen och planeringen av maskinstationsföreningens anskaffning av maskiner samt äga tillsätta en revisor jämte suppleant för denne. Maskinstationsföreningen torde böra förbinda sig att endast i samråd med centralföreningens styrelse till- eller avsätta föreståndare för verksamheten. I avtalet torde i förekommande fall även böra intagas bestämmelser rörande andra mellanhavanden mellan kontrahenterna, exempelvis överenskommelse om centralföreningens upplåtande av lokaler eller tillhandahållande av drivmedel och andra förnödenheter åt maskinstationsföreningen eller dennas utförande av vissa transporter åt centralföreningen.

Där maskincentralförening eller annan sammanslutning leder maskinstationsverksamheten, böra i tillämpliga delar motsvarande regler gälla.

Av det för anskaffning av maskiner, redskap och byggnader erforderliga kapitalet kan 80 % upplånas från jordbrukets maskinlånafond eller enskild kreditinrättning. Säkerhet för detta lån tecknas av centralföreningen. Återstående 20 % av behövt maskin- och byggnadskapital jämte erforderligt driftskapital tillskjutes av medlemmarna.

För den enskilde lantbrukaren kommer en anslutning till en maskinstation i dessa former visserligen att innebära visst kapitalutlägg, men detta blir för mindre och medelstora gårdar ojämförligt mycket mindre än den kapitalinvestering, som skulle erfordras, om han hade inköpt maskinen enbart för eget bruk.

Maskinstationens möjlighet att utföra transporter åt andra.

En av de viktigaste uppgifterna för en maskinstations ledning torde enligt kommittén bli att planlägga och genomföra verksamheten så, att maskinbeståndet effektivt utnyttjas. Endast då torde sådana taxor kunna åsättas olika maskinarbeten, att jordbrukarna mer allmänt finna det ekonomiskt fördelaktigt att anlita maskinstationer. Vissa maskiner, som traktorer

och vagnar, vilka äro mer allsidigt användbara, kunna vissa delar av året utnyttjas även för annat än rena jordbruksarbeten och därigenom effektivare användas.

Eftersom det i vissa fall torde innebära väsentliga fördelar för maskinstationer att under lågsysselsättningsperioder kunna utnyttja sitt maskinbestånd även för transporter åt allmänheten, och då det intrång, som därigenom skulle göras i de yrkesmässiga trafikutövarnas transportunderlag i allmänhet icke torde bliva av någon nämnvärd betydelse, föreslår kommittén, att maskinstationer medgivnas rätt att med sina för jordbruksarbeten anskaffade och huvudsakligen utnyttjade traktorer utföra transporter åt andra, utan att därför tillstånd till yrkesmässig trafik kräves.

Grunderna för lån och bidrag till maskinstationer m. fl.

Kommittén har till allsidig prövning tagit upp frågan om grunderna för den framtida låne- och bidragsverksamheten ur jordbrukets maskinlånefond. De förslag kommittén framlagt erfordra ändrade och delvis nya bestämmelser om låne- och bidragsbelopp, med lån och bidrag förknippade villkor, låntagarnas kvalifikationer m. m. Kommittén har låtit utarbета förslag till särskild kungörelse angående lån och bidrag till jordbrukets maskinhållning, medan nuvarande förordning föreslås upphöra att gälla utom i vad rör lån och bidrag till anskaffande av tvättmaskin.

Låneförmedlarna.

Den nuvarande ordningen, att lantbruksstyrelsen fördelar medlen och övervakar verksamheten, är enligt kommitténs mening ändamålsenlig, varför anledning till ändring icke finnes. Likaså bör låne- och bidragsverksamheten på maskinhållningens område även i fortsättningen knytas till hushållningssällskapen, varvid kommittén dock undantagit nedan behandlade lån och bidrag till maskincentraler.

Systemet att bidrag utlämnas även för återbetalning av lån, som upptagits i enskild kreditinrättning, bör bibehållas. Härom anföres i betänkandet bl. a. följande.

Systemet har dock en betydande nackdel. De enskilda kreditinrättningarna ha givetvis ej i maskintekniska frågor sakkunnig personal, som kan ge råd vid val av maskiner och hjälpa låntagaren att organisera maskinhållningen på ett ändamålsenligt sätt samt kontrollera, att villkoren för maskinernas användning verkligen uppfyllas. Eftersom statens stöd just avser att åstadkomma ändamålsenlig maskinhållning, är det i hög grad önskvärt, att tillfredsställande rådgivning och kontroll förbindes även med de lån, som utlämnas av enskilda kreditinrättningar. Bäst synes denna rådgivning och kontroll ordnas, genom att hushållningssällskapens maskinkonsulenter organisera all av staten understödd maskinhållning, dvs. även den som startats med lån, som utlämnas av enskilda kreditinrättningar. Sålunda böra förutsättningarna för utlämnande av lån, upptagna i enskilda kreditinrättningar, vara

desamma som för statslån. Därigenom böra de enskilda kreditinrättningarna och hushållningssällskapens lånerörelse kunna samverka och de båda systemen komplettera varandra.

Beträffande de krav på säkerhet, vilka böra uppställas, framföras i betänkandet följande synpunkter.

Den begränsning av verksamheten, som möjligen följt av de stränga kraven på säkerhet, har dock knappast varit till skada. Kommittén anser nämligen, att den som ämnar starta maskinhållning i en ort, bör ha så stort förtroende där, att han utan svårighet kan erhålla borgen för lånta medel. Det är naturligt, att de lantbrukare, som ämna använda maskinerna, teckna sådan borgen. Ett dylikt åtagande behöver ej innebära egentlig risk, då ju borgensmännen kunna kontrollera, hur maskinhållaren sköter sig. I de fall, då ett antal lantbrukare bilda bolag eller förening för maskinhållningen, föreligger vanligtvis ej svårigheter att ställa fullgod säkerhet för startkapitalet.

Den ordningen, att vissa hushållningssällskap av bekvämlighetsskäl låta en av delägarna i ett enkelt bolag ställa sig som låntagare och de övriga som borgensmän, finner kommittén icke stå i överensstämmelse med verksamhetens syftemål. Kommittén anser tvärtom, att i sådana fall, då enkelt bolag är motiverat som företagsform, bör låneförmedlaren hjälpa delägarna att organisera detta på tillfredsställande sätt.

Kommittén finner vidare, att hushållningssällskapen böra mer aktivt än hittills deltaga i planeringen av maskinhållningen. Där om anföres i huvudsak följande.

I samband med utlämningen av lån bör tillses, att maskinhållningen organiseras på längre sikt. Oavbrutna, mer eller mindre planlösa omläggningar böra icke förekomma. Innan mindre lån utlämnas, bör vidare undersökas, om icke maskinhållningen kunde ordnas inom ett större område på en gång, så att icke genom låneverksamheten uppkomsten av större företag motverkades. I bygder, där behovet av maskinarbete är täckt och verksamheten bedrivs ändamålsenligt, böra ytterligare lån icke utlämnas. På en maskinhållare, som genom arbetsamhet och förutseende lyckats upparbeta en ändamålsenligt organiserad rörelse, måste det nämligen verka irriterande, om staten skulle genom bidrag stödja varje försök till konkurrens, som nytillkomna maskinhållare skulle kunna erbjuda. Lån bör följaktligen vägras, där behovet av maskinarbete är täckt och verksamheten redan förut bedrivs tillfredsställande. Ej heller bör bidrag till återbetalning av lån, som upptagits i enskild kreditinrättning, i sådana fall utlämnas.

Låneförmedlarna böra vid utlämning av lån se till att maskinstationernas verksamhetsområde i möjligaste mån avgränsas gentemot varandra, så att icke i orter, där flera maskinhållare finnas, dessa köra om varandra utan varje plan, vilket måste leda till att dels onödigt lång tid åtgår för transporter mellan gårdarna, dels högre taxor måste sättas på grund av kostnadsstegringen.

Kommittén är av den uppfattningen, att låneförmedlarna böra genomföra viss regionalplanering av maskinhållningen, så att statliga lån och bidrag icke utan vidare utlämnas till konkurrerande företag.

Lån och bidrag till maskinanskaffning.

För lån och bidrag till maskinanskaffning föreslår kommittén, att lån även i fortsättningen i regel böra få utlämnas till högst åttio procent av maskinernas inköpspris; dock bör liksom hittills lån kunna lämnas till hela inköpssumman, då anskaffningen gäller maskiner för nyodling, stenröjning, dikning eller andra till den inre rationaliseringen inom jordbruket hörande arbeten. Det bör i senare fallet ankomma på lantbruksstyrelsen att avgöra, huruvida lån bör utgå med ett belopp, som motsvarar hela inköpsvärdet eller icke.

Då enstaka, mindre maskiner böra kunna köpas utan statens stöd, särskilt om flera lantbrukare sluta sig samman, föreslår kommittén, att en bestämmelse om ett minimibelopp å 500 kronor införes, så att låneförmedlarna icke alltför mycket belastas med små lån. Minimibeloppet bör icke få underskridas. Däremot böra lånebeloppen åtminstone ej tills vidare maximeras.

Regeln att lån och bidrag utlämnas endast i samband med inköp av nya maskiner bör enligt kommittén gälla även i framtiden, ty endast om de maskiner, som skola anskaffas, äro nya, kunna låneförmedlarna med tillräcklig säkerhet avgöra, om inköpspriset är skäligt eller icke. I detta sammanhang framhåller kommittén i huvudsak följande.

Fall förekomma då det är befogat att lån utlämnas för köp även av begagnad maskin. I glest befolkade trakter kan det sålunda inträffa, att de i gemensam maskinanvändning deltagande gårdarnas sammanlagda areal är så liten, att inköp av en ny maskin icke är ekonomiskt berättigat. Då en maskinstation startas, är det i många fall riktigt, att en eller flera av de deltagande lantbrukarnas maskiner övertagas av stationen. Det kan nämligen mycket väl inträffa, att en lantbrukare nyligen köpt en traktor eller en självbindare eller annan större maskin och att han därför icke kan ansluta sig till stationen, såvida denna icke övertager maskinen, som då bör få ingå bland de maskiner och redskap, till vilkas anskaffning lån sökes.

Denna lånemöjlighet bör blott undantagsvis utnyttjas, och det inköpspris, som i låneansökan anges för maskinerna, bör noggrant prövas.

Då statens stöd bör syfta till att stimulera en ekonomiskt lönande maskinhållning, föreslår kommittén, att bidrag endast utgår för nyuppsättning av maskiner. Sådan maskinanskaffning, som förorsakas av utvidgningar i driften, bör likväl anses som ny uppsättning.

Beträffande återbetalningstiden för lån ur jordbrukets maskinlånefond framhåller kommittén särskilt följande:

Återbetalningstiden för lån ur jordbrukets maskinlånefond är för närvarande lägst fem och högst åtta år. Syftemålet med en kortaste och en längsta amorteringstid är, att låneförmedlarna i någon mån kunna rätta amorteringstiden efter maskinens förslitning. Detta är visserligen en riktig princip. Ur låneförmedlingens synpunkt synes det likväl viktigare, att återbetalningstiden sättes lika för alla de maskiner och redskap, som anskaffas med ett och samma lån.

Om emellertid en och samma återbetalningstid skall kunna föreskrivas för samtliga lån, får denna givetvis ej vara för kort. I regel torde det vara svårt att med inkomst från användningsavgifterna amortera lån på så kort

tid som fem år. För en nystartad maskinstation bör en amorteringstid av åtta år vara minimum. Det är därför fördelaktigt, om återbetalningstiden kunde utsträckas till tio år, vilket ur det allmännas synpunkt ej heller är olägligt. Nya erfarenheter visa, att maskinernas livslängd vanligen är så lång, att de i regel icke behöva ersättas, förrän de använts tio år eller längre tid. Dessutom vinnes genom längre återbetalningstid säkerhet för att de med hjälp av lån anskaffade maskinerna användas för maskinhållning under en längre tid.

Med hänvisning till det anförda föreslår kommittén, att återbetalningstiden sättes till tio år. Vidare föreslår den, att låntagaren medges rätt att inbetala upptaget lån när helst han önskar men att statligt bidrag utbetalas först efter åtta år. Statligt bidrag bör utgå, även om lån icke upptages men bidrag sökes vid verksamhetens start och vederbörande förbinder sig att underkasta sig de med ett lån förenade kontrollåtgärderna.

Kommittén finner icke anledning att föreslå ändrade grunder för beräkningen av ränta å lån från jordbrukets maskinlånefond, då frågan bör prövas i samband med att bestämmelserna för statens övriga rationaliseringslån upptagas.

Då bidraget till återbetalning av maskinlån bör betraktas som organisationsbidrag och endast utgå till nyuppsättning av maskiner samt då de föreslagna grunderna innebära en skärpning gentemot gällande regler, finner kommittén det motiverat, att bidraget höjes till tjugufem procent av lånets kapitalbelopp mot nuvarande tjuugu.

Om arealvillkoren för erhållande av bidrag anföras i huvudsak följande synpunkter.

Den nu gällande bestämmelsen om arealbegränsning har emellertid visat sig medföra vissa praktiska olägenheter och har därför kritiserats av flera hushållningssällskap. För att kunna ordna maskinanvändningen på ändamålsenligt sätt fordras nämligen i vissa fall att en större del av åkerarealen tillhör gårdar med över 20 hektar åker. Detta gäller exempelvis, då ett antal lantbrukare vilja gemensamt inköpa och begagna en skördetröska. I många fall torde det vara nödvändigt, att ett flertal gårdar med 30 å 40 hektar åker eller mera tillåtas delta, om en maskinstation alls skall komma till stånd. En maskinhållare, som erhållit lån för att betjäna ett antal mindre gårdar men som vissa tider icke har full sysselsättning hos dessa, bör ha rätt att utföra arbeten åt större gårdar, även om den areal, på vilken maskinerna användas, till mer än 35 % kommer att tillhöra gårdar med över 20 hektar åker. Därigenom bli nämligen maskinerna bättre utnyttjade, medelkostnaden per timme lägre även för den tid, då de användas på de mindre gårdarna, och taxorna följaktligen lägre. En viss risk torde visserligen föreligga, att maskinhållaren finner det så fördelaktigt att utföra arbeten åt större gårdar, att han försummar de mindre. Denna risk bör emellertid vara ganska liten, om låneförmedlarnas kontroll är tillfredsställande.

Kommittén föreslår, att som förutsättning för erhållande av bidrag skall gälla

att maskinhållningen utövas på ändamålsenligt sätt under åtta år, att den maskinanskaffning, som ägt rum med anlåtande av lån ur jordbrukets maskinlånefond eller för vilken bidrag eljest sökes, inneburet nyuppsättning eller utvidgning av maskinhållarens maskinbestånd,

att av den åkerareal, som innehaves av de jordbrukare, vilka använt maskinerna, minst 65 procent tillhöra brukningsdelar med högst 20 hektar åker; dock bör bidrag kunna beviljas, utan att denna förutsättning uppfyllts, därest minst tio brukningsdelar deltagit i maskinanvändningen, samt i de fall, där lån åtnjutits, att övrig del av låneskulden jämte upplupen ränta blivit återbetald, och i fall där lån icke åtnjutits, att maskinhållaren till hushållningssällskapet fullgjort den redovisningsskyldighet, som åligger låntagare.

Lån till byggnader.

I betänkandet behandlas även frågan om lämpligheten av att lån med statsmedel lämnas till uppförande eller förvärvande av byggnad för förvaring av maskinerna m. m. Därvid anföres i huvudsak följande:

Då maskinhållningen drives i mindre skala, torde maskinerna i allmänhet kunna förvaras i redan förut befintliga byggnader. Vid verksamhet i större skala är det däremot i många fall nödvändigt att uppföra särskilda byggnader för maskinernas förvaring. I anslutning till dessa byggnader torde också böra anordnas en mindre verkstad, där maskiner och redskap kunna överses och där enklare reparationer på dem kunde utföras.

Då en maskinstation startas, är emellertid kapitalbehovet för övriga ändamål så stort, att lånevägen i många fall måste tillgripas för att finansiera uppförandet av stationens byggnader. Kommittén anser därför, att lån av statsmedel böra kunna utlämnas till maskinstationer icke blott till anskaffning av maskiner utan även till uppförande av en maskinhall samt en i anslutning till denna förlagd mindre verkstad. Kostnaden för dessa byggnaders uppförande torde i nuvarande prisläge kunna uppskattas till 8 000 å 10 000 kronor för en maskinstation med 2 traktorer jämte erforderliga arbetsmaskiner och redskap.

Rätt att erhålla lån till detta ändamål bör enligt kommittén tillkomma var och en som åtar sig att organisera och driva maskinstation på ett sätt, som vederbörande hushållningssällskap finner ändamålsenligt. Om möjligt böra befintliga byggnader användas. Lån bör alltså utgå även för förvärvande av sådan byggnad samt för reparation, till- och ombyggnad därav.

En viss minsta storlek hos maskinstationen torde böra fastställas som villkor för att lån skall kunna komma i fråga. Byggnadslån bör sålunda i regel blott utlämnas till maskinstationer, som omfatta minst två traktorer jämte erforderliga arbetsmaskiner och redskap. Det kan dock ifrågasättas, om icke i Norrland och i andra mer glest bebyggda trakter, där maskinhållningen icke gärna kan koncentreras till större stationer, lån böra utlämnas även till uppförande av byggnader, då maskinstationen omfattar endast en traktor med arbetsmaskiner och redskap.

Kostnaden för den maskin- och redskapsutrustning, som erfordras för verkstaden, bör icke få ingå i den summa, som lägges till grund för beräkningen av lånebeloppets storlek.

Låneförmedlarna böra liksom å maskinlån kräva betryggande säkerhet. I regel torde samma säkerhet erfordras som för lån till maskiner. För en byggnad på fri grund torde visserligen inteckning i denna kunna godkännas som säkerhet, men eftersom maskinstationsbyggnaderna användas för mycket speciella ändamål, torde realsäkerhet i dem icke ha samma värde som i andra fastigheter. Dessutom torde byggnaderna i många fall komma att ligga på ofri grund, varför säkerhet mot borgen torde bli mycket vanlig.

Ifrågavarande lån böra enligt kommittén begränsas till högst åttio procent av byggnadskostnaden, och det torde ankomma på vederbörande hushållningssällskap att granska beräkningen av byggnadskostnaderna.

Liksom för maskinlån föreslår kommittén återbetalningstiden till tio år. Byggnadslån och maskinlån böra icke sammankopplas utan böra amorteras var för sig. Bidrag till återbetalning av byggnadslån bör icke ifrågakomma. Räntesatsen bör vara densamma som för maskinlån.

Maskincentraler.

Av det föregående framgår, att maskinstationerna enligt kommittén böra arbeta i nära samband med framför allt jordbrukets ekonomiska föreningar. Centralföreningarna skulle därvid ligga närmast till för att leda verksamheten. Vid dessa kan det visa sig lämpligt att en särskild avdelning för maskinstationsfrågor upprättas.

En sådan avdelning benämnes i betänkandet *maskincentral*. Därmed åsyftas vidare sammanslutning inom ett visst område av företrädesvis sådana föreningar, vilka äro anslutna till riksorganisation, som är medlem av Sveriges Lantbruksförbund (såsom centralföreningar eller sammanslutning av mejeriföreningar) och vilka efter av lantbruksstyrelsen företagen prövning av sammanslutningens uppbyggnad, ändamål och förhållanden i övrigt, befunnits skickad att såväl vid prövningstillfället som framdeles lösa sina uppgifter på ett för jordbruksnäringsen inom området gagneligt sätt. Maskincentralernas uppgift anges i betänkandet på väsentligen följande sätt.

En maskincentrals ena huvuduppgift skulle komma att bli medverkan vid startandet av maskinstationer, åstadkommen dels genom att enligt tidigare angivna grunder teckna borgen å föreningsägda maskinstationers statslån, dels genom att ge maskinstationerna teknisk och organisatorisk hjälp med driften, att i mån av möjlighet organisera gemensam reparationstjänst och att i övrigt främja samarbetet mellan olika stationer. Sålunda torde det i många fall vara lämpligt att centralen medverkar vid viss clearing av arbeten mellan stationerna. På så sätt kommer maskincentralen alltså att fungera som en sammanhållande länk mellan de olika maskinstationerna. Det kan givetvis också tänkas, att till centralerna knyts stationer av annan typ än här nämnts, t. ex. sådana, ägda av enskilda företagare.

Om det stora arbetet med den inre rationaliseringen av jordbruket skall snabbt och effektivt kunna komma i gång, torde det vara nödvändigt att söka finna sådana former för denna verksamhet, att jordbruket självt genom sina organisationer i avsevärd omfattning intresseras för och medverkar vid lösandet av dessa uppgifter. Ett ytterligare skäl härför, som av utredningen tillmättes betydelse, är det att berörda arbeten i många fall lämpligast utföras på löpande räkning på grund av att ett förutbestämmande av kostnaderna måste innebära stora svårigheter. Jordbrukarna torde ofta föredraga att i sådant fall ha att göra med ett företag, som av dem själva kontrolleras. Kommittén har också vid överläggningar med ledande personer i jordbrukets ekonomiska och fackliga föreningsrörelse funnit stort intresse och förståelse för dessa synpunkter.

Det synes kommittén från ovannämnda utgångspunkt ligga nära till hands att till maskincentralerna knyta anskaffandet av maskiner avsedda för ar-

betet med den inre rationaliseringen. Detta skulle sålunda bli maskincentralens andra huvuduppgift.

De två huvuduppgifter, som alltså vid ett förverkligande av kommitténs förslag komme att åvila maskincentralerna, medföra vissa kostnader. Vid anskaffandet av de ofta dyrbara maskinerna för arbetet med den inre rationaliseringen torde i allmänhet lån få upptagas. Därför föreslår kommittén, att maskincentralerna beredas tillfälle att upplåna för maskinanskaffningen erforderliga medel från jordbrukets maskinlänefond. Lånen böra därvid få avse även de belopp, som erfordras för anskaffning av den för verksamheten erforderliga utrustningen, såsom lastbilar och vagnar för maskinernas förflyttning från plats till plats. Däremot böra lån till byggnad för maskinernas förvaring och reparation ej lämnas.

Lån till maskincentral föreslås av kommittén få uppgå till hela anskaffningskostnaden för den eller de maskiner, till vilkas förvärvande lånet var avsett. Som säkerhet för lånet böra av maskincentralen utfärdade reverser kunna godkännas. Återbetalningstiden för lån till maskincentral bör i likhet med övriga maskinlån bestämmas till tio år. Förräntning bör ske enligt samma grunder, som gälla eller kunna komma att gälla för övriga lån från maskinlänefonden.

Då det enligt kommittén är ett statligt intresse att främja en ändamålsenlig utveckling av maskincentralsverksamheten, har även frågan upptagits, i vad mån bidrag till dylika centralers start bör utgå. Kommittén har övervägt olika möjligheter och stannat för att föreslå, att statens organisationsbidrag knydes till centralernas maskinhållning och ges i form av större bidrag till återbetalning av de lån, som centralerna upptaga från jordbrukets maskinlänefond vid inköp av större maskiner eller redskap, avsedda för nyodling, dikning m. fl. med den inre rationaliseringen sammanhängande arbeten. Som motiv för sitt förslag anför kommittén bland annat.

Ett särskilt skäl härför är, att centralen, om den skall väl fylla sin uppgift, komme att behöva hålla flera olika slag av maskiner än vad fallet är med enskilda maskinhållare (alt. entreprenörer eller kooperativa företag). Sålunda skulle, sedan centralen blivit utbyggd, enbart för torrlägningsverksamheten behöva hållas maskiner dels för grävning av avloppskanaler och öppna diken, dels breda och djupgående grävmaskiner för stora, täckta avloppsledningar, dels egentliga täckdikningsmaskiner för såväl stenig som lättgrävd mark, dels bandtraktorer m. m. för igenfyllning, dels ock transportredskap för maskinerna m. m. Något liknande gäller för maskinell nyodling och i viss mån även för maskinell stenröjning. Det är tydligt, att detta kommer att medföra betydande kapitalutlägg och omkostnader för centralerna.

Kommittén föreslår med hänsyn till det sålunda anförda, att bidraget får uppgå till högst 50 och lägst 25 procent av maskinernas anskaffningskostnad eller i fall, där lån icke åtnjutits, av det belopp, för vilket lån kunnat erhållas.

Kommittén har med hänsyn till bidragets karaktär av organisationsbidrag funnit det lämpligt att föreslå en begränsning av det bidragsbelopp,

som beräknat efter den högre procentsatsen skulle kunna utgå till en och samma maskincentral. Kommittén föreslår sålunda, att bidrag med den förhöjda procentsatsen för en och samma maskincentral får uppgå till ett belopp av högst 150 000 kronor. Sedan en maskincentral erhållit sammanlagt 150 000 kronor i bidrag, bör sålunda de ytterligare bidrag, som kunna ifrågakomma till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond, beräknas efter samma procentsats, som gäller eller kan komma att gälla för lån till andra, som anlita maskinlånefonden för anskaffning av maskiner för den inre rationaliseringen.

Som förutsättning för bidrag föreslår kommittén bl. a., att maskinanskaffningen skall innebära nyuppsättning eller utvidgning av sökandens maskinbestånd, att sökanden under amorteringstiden eller, där lån icke åtnjuts, under den tid, som skulle ha åtgått för amorteringen, på ett för jordbruket inom sökandens verksamhetsområde gagneligt sätt dels verkat för utvecklingen av jordbrukets maskinhållning, dels tillhandahållit de av honom anskaffade för arbeten hörande till den inre rationaliseringen inom jordbruket avsedda maskinerna.

Vid sidan av här behandlade maskincentraler kan det, erinrar kommittén, tänkas, att andra sammanslutningar redan finnas eller kunna uppstå för att bedriva det speciella slag av maskinhållning, som här avses. Härom uttalar kommittén, att om det för utvecklingen av en ändamålsenlig maskinhållning i dylikt område visar sig lämpligt att tillerkänna dylik sammanslutning maskincentrals förmåner, bör detta ske. Varje särskilt fall bör i så fall prövas av lantbruksstyrelsen.

Till andra, vilka kunna tänkas som maskinhållare utföra nyodlings- och täckdikningsarbeten m. m., intages i betänkandet följande ståndpunkt.

Förutom maskincentraler torde man böra räkna med att konsumtionsarbetningarna komma att i viss utsträckning utföra nyodlings- och dikningsarbeten, speciellt i vissa delar av Norrland. Maskinell stenröjning torde i ganska stor utsträckning komma att utföras av maskinstationer. Därjämte torde man, som kommittén (i inledningen till detta avsnitt) redan framhållit, böra räkna med att större maskiner för nyodling, stenröjning och dikning alltfört komma att hållas av särskilda entreprenörer, som åtaga sig att utföra arbeten åt huvudsakligen jordbrukare. Även sådana företagare böra enligt kommitténs mening kunna få lån till maskinernas hela anskaffningskostnad. Dessa lån böra emellertid på vanligt sätt utlämnas av hushållningssällskapen. Bidrag till återbetalningen bör få utgå med 25 % av beviljat lånebelopp. Eftersom lånet får utgå till hela anskaffningskostnaden, komme bidragsbeloppen således även i dessa fall att bli högre än som avses skola gälla för lån till anskaffning av vanliga jordbruksmaskiner.

Däremot anser kommittén icke erforderligt, att staten understödjer dessas verksamhet genom att lämna bidrag med den större procentsats, som här ovan föreslagits för maskincentralerna, enär de enskilda och kooperativa företagen för nyodling eller täckdikning icke komma att behöva påtaga sig de stora organisationsuppgifter, som skulle komma att åvila maskincentralerna eller andra sammanslutningar av maskincentraltyp.

Maskinhållning i hushållningssällskapens regi.

Hushållningssällskapen äro, påpekar kommittén, icke organiserade för affärsverksamhet, varför de ej torde i nämnvärd omfattning komma att syssla med maskinhållning i egen regi. I något fall kan det dock tänkas, att ett hushållningssällskap startar en maskinstation som demonstrationsobjekt. Fördenskull bör hushållningssällskap för dels anskaffande av en eller flera jordbruksmaskiner, med vilka sällskapet avser att åt jordbrukare inom sällskapets verksamhetsområde utföra maskinarbete, dels bestridande av kostnaderna för inköp, uppförande eller ombyggnad av för denna maskinhållning erforderliga byggnader kunna erhålla lån ur jordbrukets maskinlänefond.

Sålunda föreslår kommittén, att hushållningssällskap skall kunna erhålla lån intill 80 procent av köpeskillingen för maskiner eller kostnaden för byggnader, dock att lån intill hela köpeskillingen må beviljas för maskiner, som avses för nyodling, stenröjning, dikning eller andra till den inre rationaliseringen inom jordbruket hörande arbeten.

Beträffande återbetalning av lån och ränta å lån föreslår kommittén samma regler som för maskinstationer. Bidrag föreslås utgå med belopp, motsvarande 25 procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp och i fall, där lån icke åtnjuts, med enahanda andel av det belopp, för vilket lån kunnat erhållas. Som förutsättning för erhållande av bidrag böra i tillämpliga delar samma regler gälla som för maskinstationer.

Forskning och upplysningsverksamhet på maskinhållningens område.

Kommittén framhåller, att hittillsvarande erfarenheter av maskinhållningen icke äro tillräckligt allsidiga, för att den lämpligaste organisationen därav i detalj skall kunna fastställas. De brister, som nu förefinnas i olika avseenden, böra avhjälpas. För att så skall kunna ske finner kommittén erforderligt, att grundliga undersökningar företagas rörande de organisatoriska, ekonomiska och tekniska förutsättningarna för maskinhållningen. Denna verksamhet bör enligt kommittén förläggas till jordbrukstekniska institutet, vars resurser böra tillmätas efter de vidgade uppgifterna.

Kostnaden för den utökade forskningen och upplysningen på maskinhållningens område beräknar kommittén uppgå till 80 000 kronor årligen.

Retroaktiv verkan av kommitténs förslag i visst fall.

Delvis på kommitténs föranstaltande har inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse ett antal försöksstationer startats eller avses att startas. Med anledning härav anföres i betänkandet.

De försöksstationer, som komma att startas eller som redan äro i gång, få givetvis stor betydelse för den framtida maskinstationsverksamheten

genom de erfarenheter, som göras vid upporganisierandet av stationerna. Med detta arbete äro otvivelaktigt vissa kostnader och vissa ekonomiska risker förbundna. Av dessa skäl finner kommittén det motiverat, att de ändrade grunder, som kommittén framlägger beträffande återbetalning av lån ur jordbrukets maskinlänefond och bidrags utlämnande, retroaktivt komma att gälla även för de fr. o. m. 1946 startade försöksmaskinstationerna och för de försöksstationer, som ytterligare komma att startas, intill dess den av kommittén föreslagna kungörelsen angående lån och bidrag till jordbrukets maskinhållning trätt i kraft.

Yttranden över kommittens förslag.

Behovet av vidgad maskinhållning.

I de yttranden, som avgivits över kommitténs betänkande, har behovet av maskinhållning i allmänhet vitsordats. De erinringar som framförts avse huvudsakligen enskildheter i förslaget.

Statskontoret finner sålunda de av kommittén angivna riktlinjerna för den gemensamma maskinhållningens vidare utveckling väl lämpade att ligga till grund för det fortsatta organisationsarbetet beträffande maskindriften vid det mindre jordbruket. Ämbetsverket vill emellertid som sin mening framhålla, att statsmakternas åtgärder i första hand böra inriktas på upplysningsverksamhet. Statens åtgärder böra enligt statskontoret syfta till att stimulera en ekonomiskt lönande maskinhållning, varför det kan ifrågasättas, om staten utöver långivning på förmånliga villkor bör lämna direkta bidrag till maskinanskaffningen. Bidragsverksamheten bör kunna avvecklas. I nuvarande ekonomiska läge måste statskontoret under alla förhållanden finna uteslutet, att bidragsverksamheten utvidgas i de hänseenden kommittén föreslagit.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att intresset för maskinhållningen varit i ständigt stigande under senare år men att låneförmedlingen varit av mycket växlande omfattning inom skilda län. Styrelsen anför bland annat.

Där mekaniseringen inom jordbruket kan ske utan statens direkta medverkan, synes det allmännas intresse främst böra vara att genom undervisning och rådgivning vägleda jordbrukarna rörande maskinanskaffningens ändamålsenligaste ordnande och de former, i vilka denna lämpligast bör ske. De brister, som hittills kunnat föreligga i detta avseende, torde kunna förväntas bli i huvudsak avhjälpda, genom att till hushållnings-sällskapen komma att vara knutna särskilda maskinkonsulenter.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att en av förklaringarna till den hittills jämförelsevis ringa frekvensen av från jordbrukets maskinlänefond utlämnade lån torde vara, att upplysnings- och propagandaverksamheten kring gemensam maskinanvändning och därmed sammanhängande organisatoriska och tekniska spørsmål icke bedrivits i nämnvärd omfattning. Några på praktisk verksamhet grundade erfarenheter av dylik maskinanvändning ha enligt förbundet icke heller funnits att tillgå.

Maskinstationernas organisation.

Om maskinhållningens företagsformer anför *kommerskollegium*, att det enligt kommitténs mening skulle i huvudsak vara till jordbrukets ekonomiska föreningar, särskilt de till Svenska lantmännens riksförbund anslutna organisationerna man skulle ha att lita, när det gäller att organisera det nät av lokala maskinstationer och maskincentraler, från vilka mekaniseringen skulle skötas. *Kommerskollegium* har intet att erinra mot att denna utväg anlitas jämsides med övriga organisationsformer (enskilda jordbrukare, yrkesmaskinhållare, hushållningssällskap osv.), som i betänkan- det redovisas. Även för dessa senare kategorier av maskinhållare torde det böra stå öppet, att från jordbrukets maskinlånafond erhålla understöd i form av lån och bidrag.

Liknande synpunkter framföras av *Sveriges industriförbund*, varjämte *Sveriges järnhandlarförbund* tillfogar, att det kan starkt ifrågasättas, om kommitténs ställningstagande står i överensstämmelse med det gjorda allmänna uttalandet att olika företagsformer böra få fritt utvecklas vid sidan av varandra. Att olika företagsformer fritt böra få utvecklas vid sidan av varandra framhålles även av förvaltningsutskottet i *Södermanlands läns hushållningssällskap*.

Kommitténs förslag att stordriftsformer för maskinhållning skola organiseras har föranlett en del påpekanden.

Enligt förvaltningsutskottet i *Östergötlands läns hushållningssällskap* torde för slättbygdens vidkommande större maskinstationer ha en viktig uppgift att fylla. Utskottet anser emellertid, att beviljandet av statliga lån och bidrag till dylika bör föregås av en noggrann utredning av föreliggande behov, varvid hänsyn bör tagas icke minst till redan befintliga smärre enheter för maskinhållning. Det synes också, som om större och mindre enheter för maskinhållning mycket väl kunna existera vid sidan av varandra. Utredningens uttalande till förmån för maskinstationer får därför enligt förvaltningsutskottets åsikt icke utesluta möjligheten av lån och bidrag till mindre organ för maskinhållningen, om så kan anses befogat.

Förvaltningsutskottet i *Jönköpings läns hushållningssällskap* hyser lika- ledes den uppfattningen, att man icke bör överdriva betydelsen av stora enheter inom maskinhållningen. Bildandet av maskinstationer i form av ekonomiska föreningar innebär givetvis en viss garanti för maskinhållningens fortbestånd och en del fördelar i övrigt. Man får dock enligt utskottet räkna med att det kan komma att stöta på vissa svårigheter att ordna maskinhållningen i denna företagsform. Det viktigaste torde vara, att man söker få fram den organisationsform, som i varje särskilt fall kan anses lämplig.

Liknande synpunkter på maskinhållning i mindre skala framföras även av förvaltningsutskotten i *Kalmar läns norra, Hallands, Västmanlands, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens läns hushållningssällskap*.

På maskinhållning bedriven av enskilda maskinhållare, anläggas av förvaltningsutskottet i *Norrbottnens läns hushållningssällskap* följande synpunkter.

Det har med rätta anförts, att den hittillsvarande maskinhållningen, som bedrivits av enskilda personer, ej lämnar tillfredsställande garanti för att maskiner av önskad art alltid komma att bli tillgängliga för de jordbrukare, som en gång beslutat sig för gemensam maskinanvändning, men även om enkla bolag anses lämna större garanti härför, har utredningen förutsatt, att lån alltjämt skola beviljas till enskilda personer. Förvaltningsutskottet vill för sin del ifrågasätta, om det ej är lämpligt, att lån ej beviljas annat än till sammanslutningar av jordbrukare, som gemensamt ansvara för att de fordringar staten uppställer härutinnan bli fyllda. Först genom en sådan fastare organisation kunna nämligen de enskilda jordbrukens behov av maskiner och dragare på lång sikt beräknas bli förbilligat.

Hushållningssällskapens ställning.

I åtskilliga av yttrandena över kommitténs förslag beröres hushållningssällskapens framtida ställning inom maskinhållningen. *Sälunda framhåller lantbruksstyrelsen*, att hushållningssällskapen även framdeles böra utgöra det sammanhållande organet för den gemensamma maskinanvändningen. Endast genom att på så sätt koncentrera ledningen av ifrågavarande verksamhet inom respektive områden synes det möjligt att ernå erforderlig överblick och sakkunnig ledning av densamma. Det synes naturligt, att maskinkonsulenterna anförtros uppgiften att ordna den gemensamma maskinanvändningen inom det mindre jordbruket. *Lantbruksstyrelsen* anser vidare, att hushållningssällskapen böra tillmätas en centralare ställning i fråga om jordbrukets maskinhållning än vad som kommer till uttryck i kommitténs betänkande.

Förvaltningsutskottet i *Uppsala, Kristianstads, Hallands och Jämtlands läns hushållningssällskap* hysa den uppfattningen, att all utlåning bör gå genom hushållningssällskapen.

Förvaltningsutskottet i *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap* anser, att planeringen av maskinhållningen och den i samband härmed stående upplysningsverksamheten bör ankomma på hushållningssällskapen. Önskvärt samarbete mellan hushållningssällskap och centralförening bör kunna uppnås genom inrättande av maskinnämnder av det slag, som bildats inom länet och som sammansatts av tre ombud för sällskapet och två för centralföreningen. Erfarenheten visar enligt förvaltningsutskottet, att en splittring av likartade verksamhetsuppgifter på skilda lokala organ undvikes genom en sådan nämnd.

Den meningen, att organisationsarbetet skall åvila hushållningssällskapen uttalas vidare av förvaltningsutskottet i *Skaraborgs, Örebro och Västerbottens läns* samt *Kalmar läns södra hushållningssällskap*.

I likhet med kommittén finner förvaltningsutskottet i *Gotlands läns hushållningssällskap*, att sällskapen blott i undantagsfall och för demonstration av viss förbättringsåtgärd komma att i egen regi starta maskinstationer.

Maskinstationers möjlighet att utföra transporter åt andra.

Kommitténs förslag till ändring av förordningen om yrkesmässig automobiltrafik, så att maskinhållare får tillstånd att utföra landsvägstransporter med traktortåg, har från remissinstansernas sida givit anledning till i huvudsak följande påpekanden.

Lantbruksstyrelsen har icke ansett hittillsvarande lånebestämmelser medgiva beviljande av lån från jordbrukets maskinlånepfond för anskaffande av transportfordon i annat fall än då förvärvet avsett fordon för förflyttning av maskiner, i vilket fall fordonet ansetts höra till maskinutrustningen.

Förslaget att på angivet sätt ändra förordningen om yrkesmässig biltrafik tillstyrkes av förvaltningsutskottet i *Jönköpings, Kalmar läns norra, Malmöhus, Jämtlands och Västernorrlands läns hushållningssällskap*, vidare av *Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska lantmännens riksförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*.

Förvaltningsutskottet i *Kopparbergs läns hushållningssällskap* föreslår, att för maskinhållning, vare sig organiserad i hushållningssällskaps regi eller icke, bör lån och bidrag kunna utgå jämväl till förvärv av erforderligt transportmedel.

Om förslaget har *statens biltrafiknämnd* anfört, att nämnden beräknar antalet traktorer i riket till cirka 32 000, vilket antal dock kan förväntas inom de närmaste åren väsentligt öka. Den konkurrens, som ett undantagande av traktortransporterna från bestämmelserna angående yrkesmässig biltrafik kommer att medföra för den yrkesmässiga lastbilstrafiken, antages — särskilt inom övervägande jordbruks- eller skogsbruksbetonade områden — bli av betydande omfattning och få kännbara verkningar på inom sådana områden bedriven yrkesmässig lastbiltrafik.

Omkring 35 procent av godsmängden och omkring 10 procent av transportvolymen försiggår enligt nämnden över avstånd på högst 10 kilometer. Den för närvarande för yrkesmässiga lastbilstransporter tillgängliga lastbilsparken i landet är enligt nämnden i stort sett anpassad efter det för varje område för närvarande förefintliga behovet. Ur nationalekonomisk synpunkt är en överdimensionering av transportapparaten icke önskvärd. Den hos biltrafiknämnden förda statistiken beträffande den yrkesmässiga lastbilstrafiken utvisar i genomsnitt för hela landet en sysselsättningstid per bil, som underskrider vad som kan betraktas som full sysselsättning. Risk föreligger därför att, därest transportunderlaget för visst område i nämnvärd grad minskas, de i yrkesmässig trafik brukade fordonen, som äro avsedda att tillgodose de lokala transportbehoven, söka sig andra än dessa lokala uppgifter. Erfarenheterna ha enligt nämnden givit vid handen, att det föreligger en stark benägenhet hos trafikföretagen att i dylika fall söka sysselsättning för dessa bilar genom åtagande av långväga transporter, med påföljd att en ur allmän synpunkt icke önskvärd överdimensionering av den långväga lastbilstrafiken kommer till stånd.

Nämnden finner emellertid, i likhet med kommittén, att — därest åtgärder från statsmakternas sida anses böra vidtagas för att, på sätt i betänkandet föreslagits, underlätta och påskynda en mekanisering av jordbrukets arbete — det får anses vara av betydelse, att de för ändamålet anskaffade maskinerna, däribland även traktorer, i görligaste mån utnyttjas. Nämnden vill fördenskull icke motsätta sig en ändring av 1940 års förordning i den riktning kommittén föreslagit.

Nämnden anser dock, att man vid den föreslagna ändringen av bestämmelsen angående yrkesmässig trafik bör framgå med varsamhet. Framför allt bör såvitt möjligt förebyggas, att det stadgade undantaget kommer till användning i fall, för vilka det ursprungligen icke avsetts. Den av kommittén föreslagna undantagsbestämmelsen ger i sin formulering förhållandevis stort utrymme för tolknings- och i förekommande fall bevissvårigheter. I detta sammanhang diskuterar nämnden den av kommittén framförda men avvisade tanken på auktorisation av verksamheten och framhåller i detta sammanhang bl. a. följande.

Om nämnden för närvarande icke vill påyrka tillståndstvång i fråga om yrkesmässig maskinhållning, torde däremot enligt nämndens mening såsom ett minimikrav böra uppställas, att de maskinhållare, som ha för avsikt att yrkesmässigt utföra landsvägstransporter med traktor, härom hos vederbörande länsstyrelse göra anmälan. Vid sådan anmälan bör fogas ett av vederbörande maskinkonsulent utfärdat intyg, att maskinhållaren fyller de förutsättningar, som i författningsrummet angivas.

Övriga remissinstanser, som uttalat sig i frågan, ha avstyrkt varje form av auktorisation.

Grunderna för lån och bidrag till maskinstationer o. d.

Såsom tidigare framhållits föreslår kommittén den ordningen, att lantbruksstyrelsen ur jordbrukets maskinlånefond beviljar lån till hushållningssällskap och maskincentraler, medan sällskapen i sin tur bevilja lån till maskinstationer och liknande maskinhållare. Därjämte föreslås, att bidrag på vissa villkor skall kunna utgå till lån, som för maskinhållning upptagits i enskild kreditinrättning eller alls icke upptagits.

Beträffande frågan om bidrag till återbetalning av lån, som upptagits i enskild kreditinrättning och bidrag även för det fall, då lån icke upptagits, anför *lantbruksstyrelsen* särskilt följande.

Såvitt hittillsvarande erfarenheter givit vid handen, synes nuvarande tillvägagångssätt i fråga om de enskilda kreditinrättningarnas medverkan vid maskinanskaffningen inom jordbruket kunna förväntas komma att fungera på ett tillfredsställande sätt. Lantbruksstyrelsen anser därför, att denna medverkan även framdeles bör tagas i anspråk och detta i ökad omfattning. Anspråket på jordbrukets maskinlånefond kunna i så fall begränsas, medan däremot bidrag till återbetalning av maskinlån av naturliga skäl kunna beräknas komma att uppgå till förhållandevis stora belopp.

Förvaltningsutskottet i *Kronobergs läns hushållningssällskap* uttalar däremot bl. a. följande.

Då lånen från jordbrukets maskinlånefond under de senare åren dragit högre ränta än banklån, har endast utsikten att erhålla bidrag till återbetalning av 20 procent av lånebeloppet förmått en del jordbrukare att söka lån från fonden. Om sagda förmån icke förbehålles innehavarna av dylika lån, synas dessa knappast behövlige. Såväl rådgivning vid köp av maskiner som kontroll över deras användning torde emellertid kunna bli mera effektiva än eljest, när de kombineras med låneförmedling, och hushållningssällskapens arbete för en rationell maskinanvändning i jordbruket skulle därför enligt förvaltningsutskottets mening vinna på att bidrag — såsom efter den ursprungliga kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 401) — finge utgå endast till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond.

Om grunderna för bedömandet av säkerheten för utlämnade lån framhåller *lantbruksstyrelsen*, att det bör ankomma på den myndighet, som från jordbrukets maskinlånefond utlämnar lån, att pröva säkerhet, som ställes för sådant. En annan ordning synes styrelsen allenast ägnad att onödigtvis belasta ärendenas handläggning. Förvaltningsutskottet för *Södermanlands läns hushållningssällskap* framhåller dock, att fordringarna på säkerhet kunna sättas något lägre än som föreslagits, därest amorteringstiden i sådana fall förkortas till förslagsvis högst åtta år.

Den av kommittén förordade regionalplaneringen för maskinhållningen behandlas i några av remissutlåtandena. Sålunda framhåller förvaltningsutskottet i *Kronobergs läns hushållningssällskap*, att det i fråga om dyrare maskiner med stor avverkningsförmåga är av betydelse, att maskinstationernas verksamhetsområden avgränsas gentemot varandra. Vid förmedlingen av lån till inköp av självbindare, tröskverk o. a. maskiner, som kunna utnyttjas på relativt liten areal, har förvaltningsutskottet dock ej funnit någon sådan planering nödvändig. Förvaltningsutskottet i *Gotlands läns hushållningssällskap* åter betonar betydelsen av en genomtänkt planering av den understödda maskinhållningen för att trygga en lämplig maskinanskaffning samt hindra en olämplig konkurrens mellan företagen. Liknande synpunkter framföras även av förvaltningsutskotten i *Hallands, Göteborgs och Bohus* samt *Norrbottnens läns hushållningssällskap*.

Kommitténs förslag att lån och bidrag skall i viss ordning få utgå såväl till anskaffande av maskin, avsedd för maskinhållning, som för uppförande eller förvärvande av för maskinhållningen avsedd byggnad, tillstyrkes av förvaltningsutskotten i *Hallands, Norrbottens och Gävleborgs läns hushållningssällskap*, det sistnämnda med framhållande av att lån och bidrag även böra utgå till den i verkstaden behövlige maskin- och redskapsutrustningen.

Lantbruksstyrelsen avstyrker förslaget, i vad det rör byggnader. Med hänsyn till erfarenheten av långivningen från andra statliga lånefonder torde man enligt styrelsen ha anledning räkna med att långivning till nyssnämnda ändamål kommer att erhålla en mycket ringa omfattning, därest bidrag icke samtidigt beviljas vederbörande låntagare. *Lantbruksstyrelsen* anser, att möjligheter torde få förutsättas föreligga för maskinstationer att ordna ifrågavarande lokalfrågor utan det allmännas medverkan.

Förslaget om ett lägsta lånebelopp av 500 kronor har upptagits till behandling i tre av de avgivna yttrandena.

Av dessa tillstyrker förvaltningsutskottet för *Västerbottens läns hushållningssällskap* förslaget, *lantbruksstyrelsen* åter finner att nämnda minigräns visserligen kan anses lämpligt vald i fråga om det stora flertalet lån, men enligt styrelsens mening äro förhållandena inom vissa delar av vårt land sådana, att även anskaffning av en enklare och billigare maskin kan bliva ett ekonomiskt betydelsefullt företag för vederbörande jordbrukare, varför möjligheter böra föreligga att, då särskilda skäl äro för handen bevilja lån med lägre belopp än vad som föreslagits i kommitténs betänkande.

Förvaltningsutskottet i *Norrbottens läns hushållningssällskap* ifrågasätter, om det ej är önskvärt, att inom ett sådant småbrukarlän som Norrbottens även lån till maskiner och redskap kunna beviljas, där anskaffningskostnaden ligger lägre än 500 kronor. Detta gäller de enkla bolagen, där två eller tre jordbrukare gemensamt kunna utnyttja även sådana billigare redskap som plog, slåttermaskin, hästräfsor m. m. Även förvaltningsutskottet i *Blekinge läns hushållningssällskap* vitsordar behovet av lån till lägre belopp än 500 kronor.

Förslaget att lån och bidrag i vissa fall skall få utgå även för anskaffande av begagnad maskin har föranlett erinringar från *lantbruksstyrelsen*, som framhåller följande.

Det kan icke anses vara något framträdande allmänt intresse att understödja omflyttningen av maskiner mellan jordbrukare inbördes, utan statens medverkan bör avse att genom nyanskaffning av maskiner främja en ändamålsenlig utvidgning av maskinanvändningen inom jordbruket. Det må i samband härmed också erinras om de vanskligheter, som en riktig värdering av äldre, begagnade men renoverade maskiner erbjuder.

Vad kommittén föreslår om en enhetlig amorteringstid på tio år tillstyrkes av förvaltningsutskottet för *hushållningssällskapet i Västernorrlands län*. I övrigt har det givit anledning till vissa erinringar. *Lantbruksstyrelsen* uttalar sålunda, att då någon egentlig olägenhet icke synes kunna anföras mot nu gällande bestämmelse, anser styrelsen sig icke kunna tillstyrka kommitténs förslag. Oförändrade bestämmelser förordas även av förvaltningsutskottet i *Malmöhus läns hushållningssällskap*.

Förslaget att återbetalning skall kunna ske när som helst under lånetiden avstyrker *lantbruksstyrelsen* med följande motivering.

En förutsättning för beviljande av lån från jordbrukets maskinlånefond synes böra vara, att maskinanskaffningen icke kan förväntas komma till stånd utan lån. På grund härav anser *lantbruksstyrelsen* icke lämpligt, att lån skall kunna återbetalas när låntagaren så önskar utan att bidragsmöjligheten förverkas. Kommittén synes till och med förutsätta, att bidrag skall kunna lämnas utan samband med beviljandet av lån. Det synes icke rimligt, att på så sätt överflytta en betydande del av kostnaderna för den ökade maskinanvändningen på det allmänna. I den mån maskinanskaffningen kan äga rum utan medverkan från statens sida, synes liksom hittills så böra vara fallet.

Förvaltningsutskottet i *Uppsala läns hushållningssällskap* förordar en femårig amorteringstid. Som skäl härför anföres bl. a., att låntagarna gärna eftersträva en kortare amorteringstid, emedan de icke våga dra växlar på framtiden med dess ovissa konjunkturförhållanden. Samma amorteringstid förordas även av förvaltningsutskottet i *Kronobergs läns hushållningssällskap*. Däremot förordar förvaltningsutskottet i *Värmlands läns hushållningssällskap* femårig amorteringstid blott för lån under 1 500 kronor.

Därest en enhetlig amorteringstid skall tillämpas bör enligt förvaltningsutskottet i *Jämtlands läns hushållningssällskap* denna icke bestämmas till längre tid än åtta år. Samma amorteringstid förordas även av förvaltningsutskottet i *Södermanlands län hushållningssällskap*. Förvaltningsutskottet i *Norrbottens läns hushållningssällskap*, som i övrigt instämmer med kommitténs förslag i här berörda avseende, föreslår, att amorteringstiden för lån till enkla bolag bör vara högst fem år för sådana maskinlån, som ej överstiga 500 kronor. Förvaltningsutskottet i *Hallands läns hushållningssällskap* förutsätter, att bidraget efter åtta år i sin helhet på en gång antingen får gottskrivas eller utbetalas till låntagaren. Förvaltningsutskottet i *Gotlands läns hushållningssällskap* förordar möjlighet till kortfristigare lån för den mindre maskinhållningen.

Den av kommittén föreslagna räntefoten anses i de yttranden, som upptagit frågan, vara för hög.

Kommitténs förslag, att bidragsprocenten skall höjas till 25 procent, tillstyrkes särskilt av förvaltningsutskottet i *Kristianstads läns hushållningssällskap*, dock under framhållande att vissa sammanslutningar ej böra erhålla högre bidrag än andra.

Statskontoret åter uttalar, att enligt dess mening bör bidragsverksamheten kunna avvecklas. I nuvarande ekonomiska läge måste statskontoret under alla förhållanden finna uteslutet, att bidragsverksamheten utvidgas i de hänseenden kommittén föreslagit. *Lantbruksstyrelsen* avstyrker förslaget med följande motivering.

Av den hittillsvarande erfarenheten att döma synes bidragets nuvarande storlek ha varit till fyllest för att stimulera den gemensamma maskin användningen inom det mindre jordbruket. Vid sådant förhållande synes anledning knappast föreligga att i rådande statsfinansiella läge vidtaga av kommittén förordad höjning av bidragsprocenten. Det förtjänar i anslutning härtill framhållas, att kommitténs åsikt, att bidraget vore att anse såsom ett organisationsanslag, icke innebär någon principiell förändring i förhållande till vad som nu gäller, enär någon annan tillämpning hittills icke torde ha ifrågakommit på grund av den korta tid, verksamheten pågått.

En uppmjukning av arealvillkoren för erhållande av bidrag tillstyrkes i de yttranden, där frågan särskilt upptagits. Däremot komma i vissa fall från kommittén avvikande meningar till uttryck om bestämmelsernas närmare utformning.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att de av kommittén föreslagna ändringarna i fråga om arealvillkoren för erhållande av bidrag till återbetalning av maskinlån icke ge anledning till erinran. Vidare påpekar styrelsen.

Styrelsen vill samtidigt framhålla, att nuvarande bestämmelser knappast torde ha föranlett några olägenheter. I ett flertal fall har lantbruksstyrelsen nämligen ansett sig kunna medgiva dispens beträffande arealvillkorens uppfyllelse, enär nyttan av den gemensamma maskinanvändningen för de ifrågakvarade jordbrukarna varit påtaglig. Sådan dispens har dock i vissa fall icke lämnats, förrän på anmodan ytterligare anslutning till den gemensamma maskinanvändningen uppnåtts.

Förvaltningsutskottet i *Stockholms läns och stads hushållningssällskap* anser det önskvärt, att gårdar med upp till 30 hektar åker sättas i tillfälle att under samma betingelser som de mindre jordbruken utnyttja gemensamma maskiner. Samma ståndpunkt intages av förvaltningsutskottet i *Gävleborgs läns hushållningssällskap*. Förvaltningsutskottet i *Kalmar läns norra hushållningssällskap* föreslår, att bidrag må beviljas utan hinder av 65 procentsregeln, därest minst 6 brukningsdelar deltagit i maskinanvändningen.

Förvaltningsutskottet i *Östergötlands läns hushållningssällskap* förordar, att 30 i stället för 20 hektar åker tages som norm för arealbegränsningen. Utskottet anser det vidare lämpligare att föreskriva, att minst viss procent, förslagsvis 70, av *antalet* anslutna *brukningsdelar* skall hänföra sig till gårdar med viss bestämd åkerareal än att bibehålla nuvarande bestämmelse, att viss procent av den sammanlagda *åkerarealen* skall hänföra sig till sådana gårdar. Skulle denna synpunkt ej vinna beaktande, bör dock en uppjukning ske, så att endast 50 procent av åkerarealen behöver hänföra sig till brukningsdelar med högst 30 hektar åker. Vilket av här nämnda alternativ man än väljer, bör, såsom utredningen föreslagit, arealbegränsningen icke gälla, om minst tio brukningsdelar deltaga i maskinhållningen.

I skrivelse den 8 november 1947 har vidare *statens livsmedelskommission* hemställt, att den statliga subventionen för inköp av ogrässprutor skulle bestridas genom anlåtande av maskinlånefonden.

Maskincentraler.

Förslaget, att maskincentraler skola upprättas för att deltaga i upporganisierandet och ledandet av maskinstationsverksamheten samt för att i egen regi utföra vissa arbeten i samband med den inre rationaliseringen tillstyrkes helt av förvaltningsutskotten i *Gotlands, Jönköpings, Hallands, Västmanlands, Västernorrlands, Västerbottens* och *Norrbottens läns hushållningssällskap*. *Lantbruksstyrelsen* tillstyrker likaså samt anför därutöver följande.

De föreslagna maskincentralerna böra, enligt styrelsens mening, i mån av behov byggas upp på ekonomiskt fast grund och utan alltför stark medverkan från det allmännas sida. Det synes därför knappast böra komma i fråga att understödja dem med högre bidrag än andra maskinhållare och maskinstationer. Lika litet böra de intaga någon särställning i fråga om maskiner för den inre rationaliseringen, enär såväl maskinstationer som övriga maskinhållare kunna förväntas komma att medverka i fråga om dylik verksamhet. Det må i samband härmed framhållas, att grävmaskiner för upptagning av avloppskanaler redan nu genom lantbruksstyrelsens för-

medling utlånas från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och att lån och bidrag enligt samma grunder som beträffande övriga jordbruksmaskiner numera kunna utgå för grävmaskiner, avsedda för underhållsarbeten å tidigare upptagna avloppsdiken, varför ekonomiskt stöd redan nu lämnas på ifrågavarande område. Centralerna synas jämväl ha förutsättningar att ordna anskaffningen av andra större maskiner enligt samma grunder, som gälla med avseende å övrig låne- och bidragsförmedling till centralernas maskinanskaffning. Lantbruksstyrelsen anser dock icke lämpligt, att lån skulle kunna beviljas till förvärv av motorfordon, enär dessa sannolikt komma till skiftande användning även utanför centralernas egentliga verksamhetsområde. Av ovannämnda skäl anser lantbruksstyrelsen sålunda, att maskincentralerna böra understödjas enligt enahanda grunder, som gälla i fråga om övriga kategorier maskinhållare. Till följd därav synes någon maximering i fråga om bidragsbeloppens storlek icke erforderlig. Det torde vidare i sådant fall icke föreligga skäl för att vederbörande hushållningssällskap och lantbruksnämnder skola utse adjungerade ledamöter i centralernas styrelser. Såsom villkor för lån och bidrag bör däremot gälla, att organisationen uppbygges i samförstånd med vederbörande hushållningssällskaps maskinkonsulent, så att denne även i detta fall erhåller inflytande på och överblick över maskinhållningen.

Förvaltningsutskottet i *Uppsala läns hushållningssällskap* anser det riktigast, att sällskapen främst genom sin maskinkonsulent bli i tillfälle att befrämja verksamheten på sätt som bäst överensstämmer med ortens förhållanden och jordbrukarnas inställning till dessa frågor. Utskottet anser vidare, att maskincentralerna böra begränsas till att vara centralorgan för länets maskinstationer, och gör vissa erinringar mot kommitténs förslag att även tilldela maskincentralerna uppgifter sammanhörande med den inre rationaliseringen.

Utskottet uttalar härjämte som sin mening, att hushållningssällskapen böra förmedla lån även till maskincentraler. Därigenom kan sällskapens expertis och lokalkännedom utnyttjas.

Förvaltningsutskottet för *Östergötlands läns hushållningssällskap* framhåller, att maskincentraler torde för borgensteckning i de flesta fall vara av mindre betydelse, enär mycket talar för att maskinstationer i enskild ägo äro att föredraga framför föreningsägda sådana. Maskiner för nyodling torde sakna aktualitet för Östergötlands del, och maskiner för stenröjning och ogräsbesprutning torde med största fördel anskaffas av maskinstationer i de trakter, där de kunna anses erforderliga. Något annorlunda ställer det sig måhända för större maskiner för grävning av avlopp och täckdiken, men det torde enligt förvaltningsutskottets åsikt kunna ifrågasättas, om detta utgör tillräckligt skäl för upprättande av maskincentraler.

Förvaltningsutskottet i *Kalmar läns södra hushållningssällskap* framhåller i likhet med lantbruksstyrelsen, att hushållningssällskapen icke böra ha sämre möjligheter än maskincentraler att erhålla statsbidrag till hållande av maskiner för den inre jordbruksrationaliseringen. Liknande synpunkter uttalas även av förvaltningsutskottet i *Kristianstads* och *Skaraborgs läns hushållningssällskap*.

Utöver de synpunkter, som redan framhållits, uttalar förvaltningsutskot-

tet i *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap*, att maskincentralens uppgifter böra handhas av en hushållningssällskapets maskinnämnd, bestående av tre ledamöter, utsedda av sällskapet, och två av centralföreningen. Därigenom kan enligt utskottet önskvärt samarbete åstadkommas mellan hushållningssällskap och centralförening.

Förvaltningsutskottet i *Kronobergs läns hushållningssällskap* förklarar sig icke övertygat om behovet av maskincentraler. Den planering och samverkan i stort, som åsyftas härmed, synes kunna ombesörjas av hushållningssällskapen, sedan dessa fått särskilda maskinkonsulenter.

Förvaltningsutskottet i *Jämtlands läns hushållningssällskap* påpekar bl. a. att förutsättningarna för bildande av maskincentraler torde vara tämligen små inom sällskapets område liksom sannolikt i de nordliga delarna av landet i övrigt.

Beträffande de uppgifter, som de tänkta maskincentralerna skola ha, ifrågasätter förvaltningsutskottet i *Norrbottnens läns hushållningssällskap*, om icke maskincentral skall ha till uppgift att igångsätta maskinstationer, vilka därefter överlämnas till lokala maskinstationsföreningar, varvid förutsättes, att de statliga lån, som beviljats maskincentralen, skola kunna överföras till maskinstationen, vilken därefter även skall ha rätt att er hålla de bidrag, som enligt betänkandet böra utgå.

Om kommitténs förslag till bidragsformer för maskincentraler framhåller Kooperativa förbundets styrelse följande.

De grunder, som gälla för vanliga lån ur maskinlånefonden, innebära, att låntagarna få en kraftig subvention. Styrelsen ifrågasätter, om icke denna borde vara tillräcklig även för de större maskincentralerna. Det torde vara riktigare att avvakta utvecklingen på området under någon tid, innan man binder statsmakterna för ytterligare subventioner, som kanske ej äro nödvändiga för att få till stånd maskincentraler. Det är enligt styrelsens mening mindre lämpligt att uppbygga en organisation med maskincentraler, vilka ej äro bärkraftiga på samma ekonomiska förutsättningar som gälla för andra maskinhållare. Styrelsen vill därför förorda, att lånevillkoren för maskincentraler t. v. bliva desamma som för maskinstationer.

Därutöver anför förbundets styrelse rörande kommitténs förslag om maskincentralernas anknnytning till jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Organiserandet av maskincentraler är en uppgift, som enligt styrelsens mening intresserar även andra organisationer och företag än jordbrukets egna, ej minst konsumtionsföreningarna, av vilka många ha huvudsakligen jordbrukare som medlemmar. Även bilägarnas organisationer, som på flera platser ha en väl ordnad verkstadsrörelse och vilkas medlemmar på en del orter ha maskinstationer, bereda sig på en utvidgning av denna verksamhet. Man kan också beräkna, att enskilda firmor, av vilka flera redan driva maskinstationer med eller utan lån från maskinlånefonden, komma att inom vissa delar av landet bygga ut ett nät av maskinstationer och samordna dem under större maskincentraler. Styrelsen har den uppfattningen, att verksamheten på detta område inom kort blir av sådan omfattning, att en särskild centralorganisation skulle vara önskvärd. Denna organisation borde i så fall vara ett gemensamt organ för jordbrukarnas, konsumenternas och bilägarnas organisationer och andra företag eller organisationer,

som äro intresserade av verksamheten. Den skulle få sin styrka genom den stora erfarenhet på tekniska och andra områden, som redan finnas hos medlemmarna.

Förbundets styrelse betonar avslutningsvis nödvändigheten av att eventuella bestämmelser om stöd åt maskincentraler så utformas, att någon viss företagsform ej får företräde framför andra, utan att alla få samma rätt till lån från maskinlånefonden.

Forsknings- och upplysningsverksamhet på maskinhållningens område.

Det i kommitténs betänkande framlagda förslaget, att 80 000 kronor årligen skola ställas till jordbrukstekniska institutets förfogande för forsknings- och upplysningsverksamhet på speciellt maskinhållningens område tillstyrkes av *Kooperativa förbundets styrelse* men avstyrkes av *statskontoret* med hänvisning till det ekonomiska läget. Icke heller *lantbruksstyrelsen* finner det motiverat att bevilja institutet särskilt statsbidrag för fullgörande av en uppgift, som normalt torde få anses ankomma på det samma.

I den mån en utvidgning av verksamheten på ifrågavarande område befinnes påkallad, bör emellertid enligt *lantbruksstyrelsen* denna fråga upptagas till övervägande i samband med den årliga medelsanvisningen till institutets verksamhet. Med hänsyn till vikten av att en utökad maskinhållning inom jordbruket sker under utnyttjande av tidigare erfarenheter på området, vill *lantbruksstyrelsen* emellertid tillstyrka, att medel nu beräknas för anställande av en särskild konsulent hos institutet eller vid statens maskinprovningar för upplysningsverksamhet rörande maskinhållningen. Denne konsulents främsta uppgift bör vara att hålla intim kontakt mellan institutet, maskinprovningarna och de hos hushållningssällskapen anställda maskinkonsulenterna samt att till dessa senare förmedla nyare resultat, som göras vid maskinprovningarna och institutet, och på så sätt främja en ändamålsenlig organisation av maskinhållningen. Ifrågavarande konsulent synes i avlöningshänseende böra jämföras med de statskonsulenter, som 1945 års jordbruksförsöksutredning i sitt den 5 juni 1947 avgivna betänkande angående organisationen av försöksverksamheten på jordbrukets område föreslog skola inrättas vid jordbruksförsöksanstalten och följaktligen hänföras till lönegrad Ce 27.

Retroaktiv verkan i visst fall av kommitténs förslag.

Den hemställan, som göres av kommittén, att dess förslag skall i visst fall vid ett förverkligande erhålla retroaktiv verkan, avstyrkes av *lantbruksstyrelsen*, som bl. a. anför.

Därest statens stöd för anskaffning av jordbruksmaskiner framdeles skola lämnas allenast i fråga om nya maskiner, synes det icke motiverat att retroaktivt bevilja understöd enligt särskilt förmånliga grunder i av kommittén berörda fall. Det må i samband därmed också erinras om att enskilda personer på egen risk igångsatt liknande maskinstationer.

I detta sammanhang torde böra anmärkas, att *Sörmländska lantmännens centralförening u. p. a.* i skrivelse den 12 februari 1948 anfört bl. a. följande.

I syfte att vinna erfarenheter av gemensam maskinhållning inom lantbruket hade föreningen våren 1946 upprättat två maskinstationer. I samband med upprättandet hade föreningen haft betydande organisationskostnader. Sålunda hade utgifterna för maskinanskaffning uppgått till 56 300 kronor. Av detta belopp hade 45 000 kronor erhållits som lån ur maskinlånefonden. Föreningen hade utgått från att den varit berättigad till bidrag för återbetalning av dessa lån, men så hade visat sig icke vara fallet. Föreningen hemställde därför om bidrag enligt de av kommittén föreslagna grunderna, eller med 25 procent av lånebeloppet, motsvarande 11 250 kronor. Om hinder skulle möta härför hemställde föreningen, att sistnämnda belopp måtte beviljas såsom ett särskilt organisationsbidrag.

Departementschefen.

Det torde icke råda delade meningar om att ökad mekanisering av driften och ökad maskinanvändning är ett av de viktigaste leden i strävandena att åstadkomma bättre produktionsbetingelser och höjda arbetsprestationer i jordbruket. Såsom bland annat tillgängliga uppgifter över antalet i jordbruket begagnade traktorer utvisa, har utvecklingen också gått i denna riktning. De förändringar som ägt rum i fråga om maskinanvändningen beröra emellertid främst det större och i viss mån det medelstora jordbruket. Vid de mindre brukningsdelarna ha däremot möjligheterna att införa maskinella hjälpmedel av flera orsaker varit mera begränsade.

Bland de faktorer som stått hindrande i vägen för en ökad maskinanvändning vid det mindre jordbruket må till en början erinras om de förhållandevis höga anskaffningskostnaderna. Innehavare av mindre jordbruk kunna dessutom icke räkna med ett effektivt utnyttjande av traktorer och andra större jordbruksmaskiner. Härigenom uppstå givetvis svårigheter att erhålla en tillfredsställande förräntning på det kapital som skulle erfordras för maskinernas inköp. Genom att vidtaga åtgärder till främjande av en gemensam maskinanvändning ha statsmakterna velat undanröja denna svårighet. Såsom förut framhållits har sålunda i detta syfte jordbrukets maskinlånefond inrättats för utlämnande av lån på förmånliga villkor såväl till enskilda personer som ekonomiska föreningar och bolag för inköp av maskiner, vilka skola användas gemensamt av flera jordbrukare. Vissa framsteg ha härigenom gjorts, men den gemensamma maskinanvändningen har dock hittills icke fått en sådan omfattning att den kunnat påverka de mindre och medelstora jordbrukens rationalisering i den utsträckning, som den tekniska utvecklingen skulle möjliggjort. Anledningarna härtill äro flera. Bland annat har verksamheten måst anpassas efter av statsmakterna anvisade medel, då först år 1945 möjlighet bereddes att för gemensam maskinanvändning med bidragsrätt upptaga lån i enskild kreditinrättning. Denna möjlighet har först under år 1947 kommit till mer allmän användning. Erfarenheterna synas vidare giva vid handen att de hittillsvarande formerna för gemensam maskinanvändning icke i allo lämnat tillfredsställande resultat. Såsom framgår av vissa av 1946 års kommitté för jordbrukets ma-

skinhållning företagna undersökningar tillåta icke alltid de nuvarande små företagsenheter för gemensam maskinhållning en i vanlig mening rationell drift.

Ett annat och i vissa fall avgörande hinder för en mekanisering av driften inom det mindre och medelstora jordbruket har varit att brukningsdelarna ofta icke varit så beskaffade att maskiner med fördel kunnat användas. De av föregående års riksdag beslutade åtgärderna till främjande av jordbrukets inre rationalisering genom amorterings- och avskrivningslån till jordförbättringsåtgärder, såsom stenröjning, täckdikning, m. m. torde emellertid vara ägnade att efter hand väsentligt öka möjligheterna för maskin användning på mindre gårdar. Tidpunkten torde därför nu vara inne att bereda jordbrukets yrkesutövare bättre möjligheter till en ur såväl ekonomisk som social synpunkt angelägen mekanisering av framför allt de tyngre arbetsmomenten.

De förslag till en framtida organisation av maskinhållningen, som kommittén utifrån dessa allmänna utgångspunkter framlagt, finner jag väl lämpade att läggas till grund för den fortsatta verksamheten.

Vid sidan av den gemensamma maskinhållning, som bedrivs av jordbrukarna i en by eller annat mindre område, torde i framtiden i högre grad än hittills böra eftersträvas en maskinhållningsverksamhet, som spänner över större områden. En sådan i större skala bedriven verksamhet bör kunna komplettera de mindre företagen genom tillhandahållande av sådana maskiner, vilka av kostnadsskäl ej kunna anskaffas av mindre sammanslutningar. I densamma bör emellertid därjämte — och denna uppgift torde måhända komma att bli den praktiskt sett mest betydelsefulla — ingå service av olika slag till maskinhållare och maskinstationer, bland annat med avseende på reparationer och maskininköp.

För denna i större skala bedrivna verksamhet kunna givetvis olika företagstyper tänkas. Det torde i allmänhet ligga nära till hands, att densamma organiseras i nära anslutning till jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, då den därigenom kommer att utgöra en naturlig påbyggnad till jordbrukskooperationen. Emellertid torde även andra former för ifrågavarande verksamhet kunna tänkas. I fråga om det statliga stödet till dylik verksamhet bör någon skillnad ej göras mellan olika företagsformer, såvida de i och för sig kunna anses ägnade att fullgöra sin uppgift.

För att maskinhållningens verksamhet skall utvecklas i önskvärd omfattning torde staten böra medverka. Det statliga stödet bör härvid inriktas på att genom lån och bidrag stimulera till igångsättande av dylik verksamhet. Det bör emellertid redan från början eftersträvas att verksamheten sedan den väl kommit i gång, skall bli bärförklarad utan någon statlig subvention.

Enligt kommitténs förslag skulle lån i allmänhet utlämnas av hushållningssällskapen. I vissa fall skulle dock även lantbruksstyrelsen utlämna lån till maskincentral. Någon klar gräns mellan de olika företagsformerna torde emellertid ej kunna uppdragas och för övrigt ej heller böra eftersträvas. Då vidare, i enlighet med vad jag i det följande kommer att förorda,

enhetliga regler i fråga om rätten till bidrag böra gälla för samtliga kategorier av låntagare, synes någon anledning ej finnas att uppdelas långivningen på två olika organ. Hushållningssällskapen torde därför böra handha långivningen i dess helhet. Skulle lån sökas för verksamhet, som är avsedd att bedrivas i större omfattning och inom mer än ett hushållningssällskaps verksamhetsområde, bör lån dock få beviljas endast efter lantbruksstyrelsens medgivande.

Syftet med den statliga verksamheten på detta område bör, såsom förut nämnts, vara att stimulera till igångsättandet av gemensam maskinanvändning. Lån bör därför beviljas endast för igångsättande eller utvidgning av sådan verksamhet och sålunda ej för inköp, som endast avser utbyte av maskiner.

Verksamheten synes emellertid böra utvidgas i så måtto, att statligt stöd för anskaffande av ogrässprutor i fortsättningen må utgå i form av lån och bidrag i här föreslagen ordning. Det bör dock understrykas, att detta understöd är avsett endast för anskaffande av sådana ogrässprutor, som skola användas gemensamt av flera jordbrukare.

Å andra sidan kommer ett led i verksamheten att bortfalla såsom en följd av vad chefen för socialdepartementet förut denna dag i proposition angående anslag till lån till anordnande av kollektiva tvätterier anfört angående anordnande av kollektiva tvätterier. Med hänsyn härtill torde nämligen i fortsättningen lån ur maskinlånefonden icke böra utgå för inköp av tvättmaskiner.

I likhet med kommittén finner jag det lämpligt att lån skall kunna lämnas ej blott för anskaffandet av jordbruksmaskiner — häri inbegripet tillbehör till sådana maskiner och transportmedel för forsling av maskinerna från och till uppställningsplatsen eller mellan olika brukningsdelar — utan även för bestridande av kostnaderna för byggnad, som erfordras för förvaring eller reparation av maskinerna. Däremot kan jag icke biträda det i ett yttrande väckta förslaget, att lån skulle kunna utgå även för sådan utrustning, som erfordras för reparation av maskinerna. I kostnad för anskaffande eller uppförande av byggnad torde i förekommande fall få inräknas kostnad för tomtmark.

Sådant byggnadslån som nu nämnts bör ej utgå till mera obetydliga maskinstationer. I allmänhet torde byggnadslån böra utlämnas endast till maskinhållningsföretag, som omfattar minst två traktorer jämte erforderliga arbetsmaskiner och redskap. I glest bebyggda trakter, där maskinhållningen icke gärna kan koncentreras till större enheter, bör dock byggnadslån kunna utlämnas även till mindre företag. Det torde därför icke vara lämpligt att uppställa någon bestämd regel härom.

Enligt kommitténs förslag skulle byggnadslån ej kunna lämnas till de av kommittén avsedda maskincentralerna. Någon skillnad torde dock ej här böra göras mellan olika grupper av låntagare.

Vad kommittén anfört angående lånebeloppen har ej givit mig anledning till erinran. Lån torde alltså böra utgå intill 80 procent av köpeskillingen

för maskiner eller av byggnadskostnad, dock att lån må kunna beviljas intill hela köpeskillingen för maskiner för grundförbättringsarbeten.

Jag finner det vidare lämpligt att en minimigräns fastställas för ifrågasvarande lån. Denna gräns synes lämpligen kunna sättas till 500 kronor. Lantbruksstyrelsen bör emellertid kunna medgiva undantag från denna minimigräns.

I likhet med kommittén anser jag att ett fastställande av enhetliga amorteringstider skulle innebära vissa fördelar. Den föreslagna amorteringstiden av tio år synes dock något för lång, såvitt angår maskiner. Amorteringstiden för maskiner bör i stället sättas så, att den kommer att sammanfalla med den längsta nu medgivna amorteringstiden, d. v. s. åtta år. För byggnadslån synes däremot den av kommittén föreslagna amorteringstiden kunna godtagas.

Någon ändring i gällande bestämmelser om ränta å lån från jordbrukets maskinlånefond, vilken överensstämmer med räntan å lån från andra statliga lånefonder för driftrationalisering, torde ej nu böra vidtagas.

Jag delar kommitténs uppfattning, att bidrag ej bör utgå till återbetalning av byggnadslån. Med hänsyn till att maskinlån, enligt vad jag förut anfört, i fortsättningen böra lämnas endast för nyuppsättning eller utvidgning av maskinbeståndet, biträder jag förslaget om en höjning av bidragsprocenten från 20 till 25. Däremot kan jag ej ansluta mig till förslaget att bidragsprocenten för vissa låntagare skulle kunna höjas till 50 procent.

Den nu medgivna möjligheten att lämna bidrag till återbetalning av lån, som upptagits i enskild kreditinrättning, torde böra bibehållas. Bidrag bör härjämte, såsom kommittén föreslagit, kunna utgå även till den som anskaffat jordbruksmaskin utan anlitan av lån, om sådana omständigheter föreligga att han skulle ha kunnat erhålla lån. En förutsättning för bidrag bör vidare i detta fall vara, att vederbörande ansökt om bidrag redan i samband med anskaffandet av maskinen och underkastat sig den kontroll över verksamheten, som kan föreskrivas beträffande låntagare. Bidraget bör även i dessa fall utgå med 25 procent av det belopp, som skulle ha kunnat erhållas såsom lån.

En förutsättning för bidrag till återbetalning av maskinlån är för närvarande att av den åkerareal, som innehaves av de jordbrukare vilka deltagit i den gemensamma maskinanvändningen, minst 65 procent skola tillhöra brukningsdelar med högst 20 hektar åker. Bidrag må dock beviljas utan hinder av att denna förutsättning ej är uppfylld, om lantbruksstyrelsen för särskilt fall efter prövning av omständigheterna så finner skäligt. Enligt kommitténs förslag skulle nämnda huvudregel bibehållas oförändrad men undantagsbestämmelsen ges det innehållet, att bidrag skulle kunna beviljas oberoende av huvudregeln, om minst 10 brukningsdelar deltagit i maskinanvändningen. Vad kommittén här föreslagit har, såsom framgår av det föregående, föranlett åtskilliga erinringar från remissinstansernas sida. Av de olika ändringsförslag, som framförts i yttrandena, synes emellertid icke något vara fullt tillfredsställande. Det torde för övrigt knappast vara möjligt

att här utforma regler vilka ge tillfredsställande resultat i alla de olika fall, som kunde förekomma. Vid sådant förhållande har det synts mig lämpligast, att den nuvarande allmänt hållna undantagsbestämmelsen bibehålles.

I enlighet med nu anförda synpunkter har inom jordbruksdepartementet utarbetats ett förslag till kungörelse angående lån från jordbrukets maskinlånefond m. m. Förslaget torde få såsom *bilaga* fogas vid detta protokoll. Anmärkas må att i detta förslag ej intagits vissa i nu gällande bidragskungörelse ävensom i kommitténs förslag upptagna detaljbestämmelser av karaktär att lämpligen ingå i särskilda av lantbruksstyrelsen utfärdade tillämpningsföreskrifter.

Vad gäller den av kommittén väckta frågan om särskild medelsanvisning till jordbrukstekniska institutet för forsknings- och upplysningsverksamhet rörande maskinhållningen vill jag anföra följande.

Redan nu ingår i jordbrukstekniska institutets uppgifter att bedriva försök och forskning även på maskinhållningens område. Därest en utvidgning av verksamheten visar sig erforderlig, torde överläggningar därom i särskild ordning böra upptagas mellan staten å ena sidan och jordbrukstekniska institutet å den andra rörande eventuellt ändrade grunder för de i jordbrukstekniska institutet intresserade parternas bidrag till institutets verksamhet. Något anslag för detta ändamål torde sålunda ej böra beräknas i förevarande sammanhang.

Vad vidare gäller spørsmålet om rätt för maskinhållare att i vissa fall yrkesmässigt utföra landsvägstransporter med traktor synes denna fråga knappast nu kunna avgöras utan torde få bli föremål för ytterligare övervägande.

Kommittén har slutligen föreslagit, att de av kommittén framlagda förslagen rörande grunderna för återbetalning av lån m. m. i viss utsträckning skulle gälla retroaktivt. En sådan anordning synes mig dock mindre lämplig. Den av Sörmländska lantmännens centralförening igångsatta maskinhållningen har emellertid genom de värdefulla erfarenheter man därigenom kunnat vinna, varit till så stort gagn som försöksverksamhet att det icke synes skäligt, att föreningen ensam skall bära kostnaderna för denna verksamhet. Jag vill därför tillstyrka, att nämnda förening i särskild ordning erhåller organisationsbidrag med det belopp, som skulle utgått därest nu föreslagna grunder för statsbidrag varit gällande vid verksamhetens igångsättande, eller med 11 300 kronor.

Vad angår medelsbehovet för ifrågavarande verksamhet bör man enligt min mening under de närmaste åren, sedan verksamheten kommit i gång, räkna med att statsmakterna skola tillgodose ett lånebehov av omkring 2 000 000 kronor om året. Häri ha då inräknats sådana kostnader, för vilkas täckande lån ej sökes men där vederbörande i stället anhåller om bidrag. Då byggnadslånen torde komma att representera endast en förhållandevis ringa del av det totala lånebehovet, kunna de blivande kostnaderna för bidrag i anslutning till en på dylikt sätt maximerad låneverksamhet beräknas uppgå till närmare 500 000 kronor om året. Det är givetvis svårt

att bedöma, hur stor del av ett till nämnda belopp uppskattat investeringsbehov, som kommer att taga sig uttryck i framställningar om lån ur maskinlånefonden respektive i ansökningar om bidrag utan sådant lån. För nästa budgetår synes emellertid ett investeringsanslag av 1 600 000 kronor böra beviljas till maskinlånefonden. Samtidigt torde en viss gräns böra uppställas i fråga om de utfästelser om bidrag, som må göras annorledes än i samband med beviljande av lån. Denna gräns synes för nästa budgetår böra sättas så, att lån ej må beviljas och dylika utfästelser göras i vidare mån än att det sammanlagda beloppet av de bidrag, som enligt de föreslagna grunderna skola utgå till återbetalning av lånen eller på grund av de gjorda utfästelserna, uppgår till högst 500 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter härom.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa

dels å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond ett förslagsanslag av . . . kronor 225 000;

dels å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till Organisationsbidrag till Sörmländska lantmännens centralförening ett anslag av kronor 11 300;

dels ock å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49 under statens utlåningsfonder till Jordbrukets maskinlånefond ett investeringsanslag av kronor 1 600 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Lüzell.

Bilaga.

F ö r s l a g
till
kungörelse angående lån från jordbrukets maskinlånefond m. m.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Vad i denna kungörelse sägs om jordbruksmaskin skall jämväl äga tillämpning å tillbehör till sådan maskin samt å transportmedel, som erfordras för förflyttning av maskinen från och till uppställningsplats eller mellan olika brukningsdelar.

Med grundförbättringsarbete avses i denna kungörelse nyodling, täckdikning, stenröjning och annan jordförbättringsåtgärd av varaktigt slag.

Om statslån till hushållningssällskap.

2 §.

Hushållningssällskap må i den ordning och under de villkor nedan sägs av lantbruksstyrelsen tilldelas statslån från jordbrukets maskinlånefond att användas för utlämnande av lån till enskild person eller sammanslutning

för anskaffande av jordbruksmaskin, som skall användas av flera jordbrukare (*maskinlån*), eller

för inköp, uppförande eller ombyggnad av byggnad, som erfordras för av sökanden yrkesmässigt bedriven jordbruksmaskinhållning (*byggnadslån*).

Statslån från nämnda lånefond må jämväl beviljas hushållningssällskap för anskaffande av jordbruksmaskin, med vilken sällskapet avser att inom sitt verksamhetsområde utföra maskinarbete åt jordbrukare, ävensom för bestridande av kostnad, som hänför sig till byggnad för sådan maskinhållning.

3 §.

Ansökan om statslån skall göras skriftligen hos lantbruksstyrelsen.

Statslån, som avses i 2 § andra stycket, må icke beviljas till högre belopp än som motsvarar åttio procent av köpeskillingen för maskin eller av

byggnadskostnad som där sägs, dock att lån för anskaffande av maskin, avsedd att helt eller huvudsakligen användas för grundförbättringsarbete, må beviljas till belopp, motsvarande hela köpeskillingen.

Om statslån och därför bestämda återbetalningsvillkor skall lantbruksstyrelsen lämna uppgift till statskontoret.

4 §.

Statslån skall före utgången av det år lånet beviljats lyftas i statskontoret mot skuldförbindelse enligt formulär, som statskontoret fastställer. Kvarstår lånebelopp outtaget vid årets slut, är rätten att lyfta detsamma förverkad.

5 §.

Statslån återbetalas med lika amorteringar vid utgången av vart och ett av de åtta efter lånets lyftande närmast följande kalenderåren. I den mån statslån använts för utlämnande av byggnadslån, skall dock amorteringstiden utgöra tio år. Utan hinder av vad nu stadgats må statslån helt eller delvis återbetalas under lånetiden.

Beträffande ränta å statslån gäller vad som stadgas i kungörelsen den 31 december 1943 (nr 936) angående ränta å lån från statens utlåningsfonder och kungörelsen samma dag (nr 937) angående ändring av bestämmelserna om lån från statens utlåningsfonder, i vad de avse räntans fastställande.

Ränta skall för varje kalenderår inbetalas före årets utgång.

Med fullgörande av kapital- eller räntebetalning å statslån må åtnjutas anstånd varje gång under tre månader från förfallodagen.

Inbetalas ej förfallet kapitalbelopp inom föreskriven tid, skall därå från förfallodagen tills betalning sker erläggas dröjsmålsränta enligt de grunder, som äro bestämda i särskild ordning.

6 §.

Skulle stadgad kapital- eller räntebetalning å statslån icke fullgöras i rätt tid, har statskontoret att göra anmälan därom hos Kungl. Maj:t, som då vill bestämma, huruvida oguldet lånebelopp jämte ränta skall återbetalas före den fastställda amorteringstidens slut.

Har lånebelopp använts på annat sätt än gällande bestämmelser tillåta, må lantbruksstyrelsen bestämma om omedelbar återbetalning därav.

7 §.

Hushållningssällskap, som innehar statslån, skall årligen före den 15 januari till lantbruksstyrelsen avgiva redogörelse för den med lånet avsedda verksamheten under nästföregående kalenderår.

Lånebelopp, som kvarstår oanvänt vid utgången av det år, under vilket lånet lyftats, skall till statskontoret inbetalas före utgången av januari månad nästföljande år, där ej lantbruksstyrelsen på ansökan medgiver, att beloppet må innehavas ytterligare ett år.

Om utlåning från hushållningssällskap.

8 §.

Ansökan om maskinlån eller byggnadslån göres skriftligen hos det hushållningssällskap, inom vars område verksamheten bedrivs eller skall bedrivs. Ansökningen skall innehålla de uppgifter, som erfordras för att bedöma lånebehovet ävensom behovet av verksamheten och möjligheterna att genomföra denna.

Därest verksamheten bedrivs eller är avsedd att bedrivs i större omfattning samt inom mer än ett hushållningssällskaps område, må lån beviljas endast efter lantbruksstyrelsens medgivande.

9 §.

Lån må ej beviljas med mindre den avsedda verksamheten kan antagas bliva till gagn för jordbruket.

Maskinlån må lämnas endast för nyuppsättning eller utvidgning av maskinbestånd.

10 §.

Lån må icke utlämnas till högre belopp än som motsvarar åttio procent av köpeskillingen för maskin eller av sådan byggnadskostnad, som angives i 2 §. Lån för anskaffande av maskin, avsedd att helt eller huvudsakligen användas för grundförbättringsarbete, må dock med lantbruksstyrelsens medgivande beviljas till belopp, motsvarande hela köpeskillingen.

Lån må icke utan lantbruksstyrelsens medgivande beviljas till lägre belopp än femhundra kronor.

11 §.

För lån skall ställas säkerhet, som hushållningssällskapet prövar vara betryggande.

12 §.

Hushållningssällskapet må icke betinga sig andra villkor i fråga om ränta och återbetalning än som gälla för sällskapets statslån till motsvarande belopp. Dock är hushållningssällskapet icke förpliktat medgiva anstånd med ränte- och kapitalinbetalning.

13 §.

Vid låns beviljande skall hushållningssällskapet meddela sådana föreskrifter rörande lånets användande och sättet för dess utbetalande, att trygghet vinnes för att lånet blir använt för därmed avsett ändamål.

14 §.

Låntagare är skyldig att på anfordran av hushållningssällskapet lämna redogörelse för den med lånet avsedda verksamheten.

15 §.

Hushållningssällskapet skall förbehålla sig rätt att helt eller delvis uppsäga lån till omedelbar betalning,

om låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande,

om låntagaren underlåter att erlægga föreskriven ränta eller amortering eller annorledes bryter mot vad enligt avgiven skuldförbindelse honom åligger,

om låntagaren betingar sig avgifter, som prövas vara oskäligen,

om inköpt maskin till förfång för den verksamhet, för vilken den är avsedd, avyttras, utmätes eller blir obrukbar,

om eljest sådant förhållande inträffar, att låntagaren med hänsyn till syftet med lånet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detta, eller om säkerheten för lånet avsevärt försämras.

Om bidrag.

16 §.

Lantbruksstyrelsen må på framställning av hushållningssällskap bevilja bidrag till låntagare hos sällskapet för återbetalning av maskinlån. Bidrag må på sådan framställning beviljas även den som, utan att erhålla lån från sällskapet, i samband med anskaffandet av jordbruksmaskin hos sällskapet ansökt om bidrag samt därvid funnits kunna komma i åtnjutande av lån.

Där statslån i enlighet med bestämmelserna i 2 § andra stycket utlämnats till hushållningssällskap för anskaffande av jordbruksmaskin, må lantbruksstyrelsen bevilja sällskapet bidrag för återbetalning av lånet. Bidrag må beviljas även hushållningssällskap som, utan att erhålla statslån, i samband med anskaffandet av jordbruksmaskin hos lantbruksstyrelsen ansökt om bidrag samt därvid funnits kunna komma i åtnjutande av statslån.

17 §.

Bidrag utgår med belopp motsvarande tjugofem procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp. Där lån icke åtnjutits, utgår bidrag med enahanda andel av det belopp, vilket kunnat erhållas såsom lån.

Såsom förutsättning för beviljande av bidrag skall gälla att maskinhållningen under minst sex år utövats på ändamålsenligt sätt samt, där lån åtnjutits, att övrig del av låneskulden jämte upplupen ränta blivit återbetald enligt gällande föreskrifter.

Såsom förutsättning för bidrag till låntagare hos hushållningssällskap skall härutöver gälla, att av den åkerareal, som innehaves av de jordbrukare, vilka deltagit i den gemensamma maskinanvändningen, minst sextiofem procent tillhöra brukningsdelar med högst tjugo hektar åker. Utan hinder av att denna förutsättning ej uppfyllts må dock bidrag beviljas, där est maskinhållningen avsett grundförbättringsarbete eller lantbruksstyrelsen eljest efter prövning av omständigheterna så finner skäligt.

18 §.

Bidrag utbetalas till hushållningssällskapet. Avser bidraget av sällskapet utlämnat lån, har sällskapet att tillgodoskriva låntagaren beloppet. Annat i 16 § första stycket avsett bidrag skall av sällskapet tillställas den därtill berättigade.

Reglementariska föreskrifter.

19 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för ifrågavarande låne- och bidragsverksamhet, meddelas, där ej Kungl. Maj:t därom förordnar, av lantbrukstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1948, då kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 401) angående lån från jordbrukets maskinlånefond m. m. upphör att gälla. I fråga om lån, som beviljats före den 1 juli 1948, så ock beträffande bidrag till återbetalning av lån från enskild kreditinrättning, vilket söks före sistnämnda dag, skola dock äldre bestämmelser fortfarande äga tillämpning.
